

Palolilli Pärtel:

„Mu „vällasortmislubahusõs“ oll tutvusta' seto kultuuri noorilõ läbi rollimängu nimega' *Dungeons & Dragons* (seto keeleh Havva' ni Hussi').“

lk 3

Veesaarõ Anne:

„Seto Odüsseiat“ mängtäs kümnel kõrral Luhamaa küläplatsil: 30., 31. juulil ja 1., 4., 5., 6., 7., 8., 9., 10. augustil 2025.“

lk 10

Lõivu Merlin:

„Setomaal mõistõtas üritüisi kõrralda' säänestmuudu, õt kõik juusk ku langapiteh.“

lk 11

Setomaa

Hind 1.50 eurot

Juuli 2024, nr 7 (416)

Välläandmist tugõ Setomaa Kultuuriprogramm

Vahel Setomaa valla leht

Kuningriik alaś Obinitsast, soo suvi tulõ tagasi

KAUKSI ÜLLE

■ I Seto Kuningriik

Obinitsah 20. augustil 1994

Seto Kuningriigi tegemisõ plaanist kuuldsõ ma Tartoh, olli tüüh Fenno-Ugria asutusõh ja käve läbi Hao Paali ni Hellero seltskunnaga. Mäletä näid mul-jõtamah Mõtsasuumlaisi Vabariigih käumisõst. Kinkõga ma sinnä' sõidi, om segäne lugu, a mullõ tundus, õt Murutari Kati tekk määnestki telesaadõt loom-ingulisist hõimurahvidõ sõp-radõst ja toda mi filmsemi kas parhillatsõh Taarka tarõh vai parhillatsõh muuseumitarõh. A Seto edimäst Kuningriiki mi näi, tollõst tundõst a tegev-vest osa sai ja senimaani ma mäledä Anipai Vellot, pühäseliink üle hammõ köüdet, ja Hao Paalit niinest põimit kaabuga Obinitsa koolimaja platsi pääl käumah ni käskõ lugõmah.

Viil mäledä ma rammumehe võistlust ja muhu vesti väel pal-lidõ käsivarsiga nuurmiist vägi-kaigast vidämäh. Peräh platsi pääl näi nuurmiist viil kõrra, mõtli, õt nii vaenõ seto tsura, õt olõ-i hamõtki, pias minemä ja ütlemä, õt ma vöi ummõlda'. Mõttõs tuu jäi, a ette vöi üteldä', õt 2003. aastal kandidiire Evar ülembsootskas joba minu väll-ummõld seto hammõga.

Helmekaalu koori ja Lin-nupuu Annet mäledä. Nä olli' väega ehedä'. Annet tundõs jo Võro raadioh tüütämisõ aost. Tõi tälle uma' vana' nüürsaapa', timä tekk vastakingtüse – langa ja muud pridanat. Kinkse mullõ tammõlauulu laulmisõs.

Kuningalauda koolimajah mäledä kah, erilitsi seto mait-sit. Sõiraarmastus oll' muidoki jo kotost peri. Lauuluimä kujo ümbre kogonõminõ ja tung-lõmisõ tunnõh om ka meeleh. Seto sündmuisist olli jo mit-mit aastit osa võtnu. Kõrd Võro Keele ja Kultuuri Fondi kuuh-olõkil, ku mu määnestki ideed – võrokeelist etendüst kultuuri-majah Kannõl – peeti liisna len-nukas, üteli Hörna Aare rahuli-kult, õt ku nä sust siih arvu saa-i, tulõ' Setomaalõ. Toda tunnõt, õt kuis võetas Seto Kuningriigih vasta tõisi rahvit, tõistsugutsit inemisi – uudishimu ja kontak-teerumissooviga, ma mäledä ja

Obinitsa Galerii valmistus umah pakutrükikuah Kuningriigis. Särke ja kottõ!

Kauksi Ülle pilt

tuu om Kuningriigeh viil kuigi-võrd alalõ.

Ku kae üle raamadu „20 aas-taka Seto Kuningriike“ lehe-külgi, sis heränes hulka mäles-tüisi ello, kõik om aolugu. Aare joonstõt edimädse Kuning-riigi platsi plaan om nostalgi-linõ. Kõik kotusõ' omma' alalõ, a ujust om saanu järv, vanast raamadukogost Obinitsa muu-seumitarõ ni seldsimajast Taarka tarõ, Lutsu lumbist parkla, vahtsõst koolimajast külakeskus ja vanast kuul-kerikust Ilmaveere keskus. Pil-dile om nõsõnu Kalju majah tegutsõv galerii.

■ II Seto Kuningriik

Obinitsah 20. augustil 1995

Sissepäsemises oll' vaia osta' 6-krooninõ pilet, a ma mäledä, õt ma tulli miikarva Merce-desega kuuh Kahuski Neeme ja Võro Instituudi direktori Kasaku Ennuga. Piletirahha õs võeta', ma ütli, õt ma olõ raamaduseto, ja ma võidsõ autoga liiku' kooli staadioni pääl platsilõ ja müvvä' säälmumi raamatit. Mul om alalõ viil foto, koh mäemari üliopi-lanõ Julia Kuprina mäng mu kõrval kannõld, ja ku tä üteli,

õt avitas ostjit liki tõmmada'. Hallõ, õt Juliati olõ-i jo mitmit aastit mi' ilmah. Mälestüs jääs hüäst setodõ sõbrast.

Raamatidõ kotsipäält mäledä ma viil, õt Soomõ sõbra' tõi' mitu kastitütü Soomõh Kuo-pioh vällä ant „Peko“ eepost ja tuud müüdi ni jaeti säälm. Sai ka üte raamadu umanigus. Tuud, õt 2011. aastast tulõ mu näüte-mäng „Peko“, mis sai ainõt seto eeposõt, suurõlõ vabaõhula-valõ Verskah, ma õs tiia', a nii tä läts. Hörna Aare kõnõl' mit-mil kuuholõkidõl luutustand-vist seto noorist kunstnigõst. Tä oll' säädnu koolimajja näü-tüsele Kriguli Meelise ja Riit-saarõ Evari tüü', kiäki oll' viil, a mäledä-i inämp kiä.

Ülembsootskas valiti vaht-sõst Hao Paali. Ülembsootska Hao Paali härgüt inemisi hin-näst kirja pandma Seto Kuning-riigi alambana. Usku, rahvust, kiilt, vannust õga muu riigi kodakondsust takistusõs õs peetä', a ineminõ pidi hinnäst kirja pandma eis'. Sõnolisõ teema oll' „Pästä' taha Petse-rehe“ ja noid kurvamiilsit laulõ ma mäledä, toda kurbust kont-rolljoonõ-seto okastraadi tõm-bamisõst ma mäledä.

■ X Seto Kuningriik

Obinitsah 2. augustil 2003

Sookõrdnõ Kuningriik alaś jo nätal inne, ku oll' vaia Obinitsa vanna kuulkerikohe kunstinäü-tüs üles säädä'. Riitsaarõ Evar kuuh Obinitsa Grupeeriinguga säädse üles näütüse. Inne tull' kõvva korista' ja plakatiit joon-nista', pildi' sainu pääle kinnitä', kõivõga saali' kaunistä'. Paraku tekki olukõrd, ku kunstinäütü-sele siseneminõ oll' kats krooni. Evar õs läpe' paigal püüssü', läts Ilvese Aapo ja Mercaga kõkkõ kaema ja osa võtma, jätt minno näütüse piletit müümä.

Sääl ma sis kuuma käeh isti ja korssi rahapakko kokko. Äkki joosi' latsõ' mu mano ja ütli', õt kuulõ', Evar kandidiir ülembsootskas. Ahah, ütli ma'. Õga mul paigalt liiku' ka õs olõ' nigu võimalik. Joba tull' latsõ' tagasi, õt Evar võitsõ. Ahah, ütli tuu pääle. Sis tullgi Evar eis' mitte eriti kimmä jalaga ni kai otsa ja üteli, õt a mis no' saa. Luigasõ Inara oll' soovitanu täl kandidiiri'. Õt noorõ' võinu' ka olla'. Õks sis sootška lauda istõgi Evari Lõkõridõ ansambli rahvas, mi sõbra' Raali Ain ja Raudoja Ahto, potiseto selts-kund, kunstnigu' – läts valla

tiatri, muusika, kino, kunst. Mäledä viil, õt Evar jäi ülembsootskas neläs aastas, kolm kõrda valisi rahvas, neläs kõrd jätt amõtihe lausvihm. Nelä aasta joosul sai tettüs näütüsi.

Määnegi aasta õs olõ' Evaril aigu ettevalmistuisi käugih minnä' latsipääväle. Rehäs käega, õt üldse valigõ' mõni nuursootška – jovva-i õgalõ poolõ. Nuursootskat naatigi valima. 2006. aastal sai edimädse nuursootskas Vabarna Jalmar. Muuhulgah sündi' meil ka Leelo ja Truvar ni sai latsiga õgal puul käutus ja rännätüs, Petseri poolõ pääl võeti süäm-likult vasta ja pallõldi, õt karoll õnnistasi'. Kõiksugu aolehti ja aokirju kaasi pääl kah sai käu-tus. Mi puul elli jaapanlasi, prantslasi, suumlasi, ersasit, kõnõlamalda „Taarka“ etendüse külästäjist. Tedre talo moro pääl, koh tuukõrd ellimi, lau-lõti, tandsiti vai maaliti vai tetti puukujosit kõikaig. Väreht oll' kõgõ vallahõ. Mi jaos oll' nelli aastat õgapääväst kuningriiki Obinitsah.

Soo tsükli lõppi 2007. aastal. Evar üteli, õ ku viil kooli staa-dionil Kuningriigipäiv tulõ, sis timä jääs kodo. Ja saigi teos Seto Kuningriigi päiv Meremäel ni seto näütlejä Kukumäe Arvo võtt kuuh sõpruga kaameraga üles tuu päävä. Loodusvaatõ' Meremäe mäelt tegevä' taast kuningriigist kõgõ ilosamba kuningriigi pilte pääl. Tru-var oll' liki aasta vana ni kand' edimäst seto hammõkõist ni katõkeske mi säälm ukõrdi hai-napallõ vaihõl. Evar võtt pre-sident Ilvest vasta ni and' üle sootškakepi Hörna Aarelõ.

■ XVIII Seto Kuningriik

Obinitsah 6. augustil 2011

Soo Kuningriigipäiv Obinitsah om meeleh tuuga, õt külä-lisi oll' ullidu pallõ. Ollimi Evariga tegevä' näüdendiga „Mafatšauk“, midä mängti Navikõ küläh ja kohe Kuning-riigi eelmidsõl pääväl rah-vas hädävaivu platsilõ mahtu. Verskah käve' „Peko“ etendüse'. Kuigi raamatuh „20 aastaka Seto Kuningriike“ om tuu jätet nimetämälä, sis sai ma ka läbi-paistuva Taarka kujokõsõ tiatri edendämise iist. Merca juhaf sõaväeparaati ja Truvar võtt uma mõõgakõsõga paraadist osa esä olgõ pääl. Raudoja Ahto ülembsootskas saamist mäledä ka hõste.

■ XXII Seto Kuningriik

Obinitsah 1. augustil 2015

Soo Kuningriik tull' üteh soo-mõ-ugri kultuuripäälini Obi-nitsah aastaga. Lihtsalt üts suursündmus tõisi suursünd-muisi riah. Ilm oll' illoś ja kuna mi Mokornulga kuur tegutsõs Obinitsah, sis teimi sõaväe-paraadil õks vihtu väeosa kah. Meil oll' sannaviha' ja viipangi' ni mi õnnistimi kõiki tiiveereh saisiit näid pritsih. Kultuuri-päälilinalõ umatsõlt oll' hulka hõimurahvist külälisi. Ülembsootska oll' Laaneotsa Annela ja soomõ-ugri kultuuripäälina Obinitsa liinapää Riit-saarõ Evar. Obinitsat oll' jo inne kultuuripäälinaas saamist naat kõrrastama ja tuu suvi ni järg-mine suvi mängti kuuh Vanõ-muisõga etendüst „Obinitsa“. Tuu tõi ka suvõaol kuningriigi jao rahvast kohalõ.

Lätt edesi lk 2

Seto Kuningriik Obinitsah 2015.

Sundelli Harri pilt

Hüä rahvas!

Mi ütehkuuh vii umma Setomaad edesi ja mõtlõ ja toimõta, kaidsa ja tunnõ rõõmu ja tõonõkõrd ka murõhta. Tuu ütتهoitmisõ mõtõh om olnu ka mu ülembsootska aastaga mõttõst, minkperrä umma maad kaia', umma rahvast esindä' vai hoita'.

Ütehkuuh kiioraga sai ma hindäle kats õnstust. Peko arvas, õt ülembsootska võisi' soo aasta maa pääl seto rahva iist saista' niimuudu, õt tä ka esi' om ütehkuuh tõõsõ inemisega. Nii ollgi. Poig sündü aprillih.

Mineväkõrradsõst kirotusõst om olnu pallõ tege-miisi ja kokkosaamiisi.

Läti ja seto nuuriga sai suvõlaagri peetüs ja tuns-tusõ' kätte jaetus. Saatserinnah peeti sõirapäivä, vallalõ tetti Lüübnitsa külälistarõ, Uusvada kultuuri-külä toimõtas. Seto folk ja tandsopido toi' Setomaalõ küläliisi lähkobast ja kavvõbast. Aifumma kõigilõ osalõjilõ ja kõrraldajilõ.

Aokiräh Edasi oll' Setomaa uudissit, ilmu vahtsõnõ latsiaokiri Täheke. Austriast käevä' aokiräniku' ja mõni päiv tagasi oll' sääl riigih juttu kultuuripäälii-nast ja tuuga üteh Setomaast. Kokkosaaminõ oll' ka Hollandist peri kultuurihuviliisiga.

Aukonsuli' käevä' Setomaa Muuseumidõh. Nimä' omma' inemisõ', kinkõl ettevõtõlusõ ja kultuuriitiid-miisi ja tutvuisi säändsit, miä' jal' avitasõ' Eestit ja Setomaad tsuutkõnõ edesi.

Jaanipido' sai peetüs, käsitüütalo' võtiva' küläliisi vasta, Obinitsah oll' küläpäiv, olõ-i kavvõndõh ka kostipäiv, inne tuud viil Ostrova festival, iloõdagu', latsipäiv ja pallõ viil. Setomaa om illoõ ja tennä tuu iist mi ummi inemiisi – lähkobah ja kavvõbah. Tennä, õt ka välähpul Setomaad om Setomaa.

Nii ommaki' iispäävä ja tõõspäävä tegemisõ' olnu' tähendusliku', looda, õt latsõ' ja suurõ' inemisõ' hoitu ja miil kõigil hüä.

*„Kas om kuulta' kuningapäivä,
aupäivä alostadas?
Sis õks lipp meil varda veetäs,
kääsekirä' korgõhe.
Valgõ lipp, sa vahti piä',
hoia' umma Setomaad!“*

(Hainsoo Minna)

Ma tennä süämeist usaldusõ iist ja püvvä ka edes-pidi uma keele, valgõ' rõiva' ja esä kombõ' alalõ hoita'.

Näemi' Kuningriigih!

LEIMA
EVELIN,
Setomaa
ülembsootska

Saatse Muusiumi sünnüpäiv

LÕIVU MERLIN

Saatse muusium om Eesti kagunulga meehepidämiso asutus, kinkõl om vaest kõgõ inäbä maad. Sinnä' joudmi-sõst om vaia võtta' aigu, tä jää-äi niisamata tiipääl. Tuu-peräst sis om vaia pikebält ette mõtõlda' ja niisamata huupi sinnä' mindä-äi.

Sool aestival sai muusium 50. Tuu aoga' om muusium muutunu', timmä om moodu-litsõbast säet. Läbi ao om siih olnu' tähtsä kotusõ pääl luu-dus, piir ja opilaisilõ tiidmisi jagaminõ. Suur moro, piir läh-koh, mõts and võimalusõ tetä' haridusprogrammõ.

Sünnüpääväl oll' tulnu' hulga rahvast lähëbält ja kavvõbalt. Könõldi muusiumi aoluust, ülti tenosõnno ja jaeti kingtüisi. Hüä miil oll' kaia' ja tiidä' saia', õt nii hulga inõmisi om aestivalidõ joosul avitanu' rahaga', tüüga', toonu' vanna kraami, könõlnu' innidest aost jne, õt muusium eloh olõsi' ja ello jääsi'.

Pidopäävälgi' tuudi kingtüses muusiumi vannavarra, näütü-ses Hörna Aare toi Saksä armee hobõsõteki, mia' om aestivalast 1917.

Miilde jäi üts huvtav mõtõh, õt midägi' suurt saasi' olla', piat kõik väiko' olõma hoiõt, selle õt kokko ommõgi' üts suur. Ütski' muusium olõ-õi vähäbä tähtsä mälehtämiso kotus, tuu pias meeheh püsümä rahajagajil. Väiko' kogokunnamuusiumi', mia' hoitva' ja andva' edesi tuu kotusõ aoluku, omma' vaest tähtsäbägi', selle õt näide päält kasus üles kõik tuu, midä mi nimedä kultuuris, ja teno väi-gokõisilõ om meil suurõ' muu-siumi': ERM, Meremuusium jne. Muusiumi tüü om ka' sääne,

Saatse muuseumi Kukumäe tarõ.

Lõivu Merlini pilt

midä tetäs hingega', tuud saa-ki-i tetä' kelläst kelläni', selle õt pääh juuska' mõttõ' ka' kodo poolõ minneh. Väikoh muu-siumih tulõ pitä' mitut aamõ-tit kõrraga', piat olõma korsta-jast kooni' direktorini'.

Saatse muusium om sündünü' teno Veeberi Viktori hüäle organisirjää tüüle, timä tekk kuuhtüüd lähëbidõ külli inõmisiga'. Ütski' kogokun-namuusium olõ-õi õnnõ üte inõmisõ sooloprojekt, kõõ om abilisi.

Pidopäävä programm oll' ilo-sahe kokko säet, sääl oll' kitmist, tennämist, laulu ja tandsu. Majah seeh sai kaia' kattõ vaht-sõst näütüst. Üts näist oll' ani-meerit reproduktsoon Veeberi Renaldo freskost „Kündja“ ja

tõõsõ kõrra pääl Kukumäe Arvo ello tutvustav väigokõnõ tarõ-kõnõ. Kukumäele pühendet väl-läpanõkit kõikaig tävvendedäs, kiä taht saa ummi mälestüisi Arvost sinnä' jättä'. Säntse' isik-ligu' jutu' omma' kõgõ huvta-vaba'. Ainumas muusium, koh väigokõist kirja loet naudin-guga'. Sääl omma' inõmisi jutu-kõsõ', mälestüse' Arvoga'. Pääl tuu om ka' tükükene timä fil-mimaailma aoluust, mõnõ' asä', mäntse' andva' tiidä' tuust, määne miis tä oll' ja mia tälle miildü.

A tuuga' saa-as viil pido-päiv läbi, no' tutvustõdi vaht-sõst raamatut „Maja täis lugu-sid“. Soo raamadu lugu oll' uma-jago keerolinõ ja raha löüdminõ oll' paras päähälu. Suur teno

31 toetajalõ, kinkõst mitmõ' oll' kogokunna liikmõ' – uma' tulõva' õks appi, ku julgat küüsüdä'. Raamat om pia 180 lehekülge jutta ja mälestüsilpe. Pääl muusiumijutulõ om tee-masit elolisist aasost, mia' putu-tasõ' setokõisi ja maad. Viil om mano pant inõmisi hindä huv-tavvi lugusit. Raamat om kind-lahe väiga' hüä kingtüs Seto-maa huvilisilõ, selle õt kiräh om tsuut pia kõgõst.

Ma soovida kõigil minnä' Saatse Muusiumi kaema Kuku-mäe Arvo tarrõ ja kindlahe võtta' aigu pikebält kaemi-sõlõ ja kõigi väigokõisi pala-kõisi lugõmisõ jaost, selle õt nuu' inõmisi jutukõsõ' omma' huvtava' meehepidämiso pildi' Arvo tegemisist Setomaal.

Kuningriik alaõ Obinitsast, soo suvi tulõ tagasi

Alostus lk 1

■ XXXI Seto Kuningriik
Obinitsah 3. augustil 2024

Mi Mokornulga kooriga olõ olnu ka ettevalmstuisi man. Nakami kõrraldama leelo-koorõ vastavõtmist ja Ilolava tegevüst. Lauluteemas märk-semi „Süäme päält ar“. Par-hilladsõ ao jaost paslik teema. No' om kuultõ Tarto Euroopa kultuuripääliinas 2024 ja Lõu-na-Eesti üteh timäga. Siski Obi-nitsah jääs tuu nigu tagaplaa-nilõ. Mi aja õks inämb umakul-tuuri asja.

Vahtsõmb muudatus om Obinitsa kuul-kerigu ümbre-sünd Ilmaveere keskusõs. Obi-nitsa arhitektuurilisõl eriliid-sõmb hoonõ' om küll tundma-tusõni ümbre tett, a tä eläs, tä om vahtsõl elol. Kuning-riigi tavalisõ kava pääl omgi õdagu tulõmah Lenna kontsert. Mille sis kavvõst tuvva' kedägi, ku meil uma Tuhkvitsa sisask olõmah.

Obinizza Üülokaal om ka val-lalõ hummogu kellä 10 pääl ja seeni, ku laulta' joudas.

Kohtumisõni Seto Kuningrii-gih Obinitsah!

Treskih peeti seto ni läti nuuri projekti lõpulaagri

Juuni algusõh, täpsebält 6.–9. juuli toimu Setomaal Tres-kih seto ni läti nuuri projekti lõpulaagri.

Laagri joosul käve meil küläh mitmit külälisi, kiä' könõli' meile ummi tarkuisi ni opsi' sändsit oskusi, midä lätt õgal-ütel eloh vaia. Ja eisheränis sis, ku naada' tulõvikuh inemisi juhtma ni üritüisi kõrraldama. Kõõ laagri joosul oll' kotusõ pääl kõõ rohkõp miilde jäi. Kiä vidi läbi opitarri ni hoit' mi tujo korgõl.

Õdagu, ku aamõtlik kava oll' läbi, mänge mi erinevit selts-kunnamänge, pei praasnikka ni tei grilli. Üteh miika oll' ka üts väega äge pini, kinka nimi oll' Wifi. Ütel õdagul mi kõrraldi ka kultuuriprogrammi, õt tutvusta' lätläisile seto kultuuri, ni seto noorõ' sai' oppi' vaht-sit tiidmisi Läti kotsilõ.

Laagri lõpuh mi korssi kokko ka nuuri mõttõ', mia näile meelüs ja kõõ rohkõp miilde jäi.

Korgõlt hinnati oppajit ni könõlõjit nii Eestist ku Lätist

ni hüvvä seltskunda. Ni ka tiid-misi, midä lätt periselt eloh vaia – näütes könõpidämist ni tollõ tehnilist puult, kuis hengätä', kuis saista', kuis inemisi kaia' könõ aol.

Väega lätsi' osalõjilõ pääl psühholoogia opitarõ', koh sai aigu maaha võtta' ni umahindä mõttit kõrda säädä'.

Tuudi vällä ka Valgu Meele ni Andrelleri Marisõ oppus, koh mi sai eis' perrä pruumi' vahtsõ projekti märgotamist, tõisilõ tutvustamist ni ellovii-

misõ alostamist. Kuuhtüü oll' hüä.

Lätläisile miildü ka Raudoja Ahtoga matkaminõ Verska pääl ni ka seto nuurilõ oll' mõnõ' luu' vahtsõ'. Tuudi vällä ka, õt Treski Kiiun om ullidu äge kotus.

Laagri lõpõdi' sann ni praas-niguõtak. Eiski ku laagri nimi oll' lõpulaagri, lepe mi kokko, õt sügüse trehvämi viil.

Aifumma kõrraldajilõ ni tulõjilõ!

GRÜNBERGI MARIA

Noorõ' Treski laval.

Grünbergi Maria pilt

Nuursootska aestak

PALOLILLI PÄRTEL
nuursootska

KUIS MA SAI NUURSOOTS-KAST? Mõtõh nuursootskast saia' olõ-õs mul edimält Seto Kunigriigi latsipäävåle minneh sukugi' plaanih. Innine nuursootska kuts minnu kandi-diirmå ja edimält ma olli våiga kahtlõv. A sõpruga' kõnõldõh tull våigokõnõ uudishimo ja julgus minnå'. Ma kõnõli tšuut ka' innidse ülebsootska Anze-likaga', kiå' julgust pruumma. Kandi-diirmå minneh mõtli tuu pääle, õt midå soo aestak saa mullõ opada' ja mano anda', sis otsusti pruumi'.

Nursootskast kandidiirminõ kõve samanii ku ülebsootska valiminõgi'. Kats kandidaati saisi' paku pääle, küüsti küüsi-müisi ja proomõ' joudu erinevvi ülesandidõga', näütüses mi tei kõssikõvõrduisi. Kõik ülejäänü' noorõ' sai' uma helü anda' nii, õt saisi' tuu kandidaadi paku taadõ, kedå nå tahtsõ' nõtå' nuursootskana'. Våiga' lihtsa ja demokraatlik süsteem.

Ma tiia-åi, kas om õigõ, a ma kuuli peräst, õt tegeligult oll ka' olnu' kolmas kandidaat, kiå' eis' våiga' tahtsõ nuursootskast saia', a kedå lasta-as kandi-diirmå, tuuperäst õt tål olõ-õs tuul aol seto rõivit sålåh. Mui-dogi' om seto rõividõ kandiminõ kunigriigi latsipäävål tähtså, a ma' arvssi, õt tegeligult tohisi-i nuursootskas saaminõ jäiå' rõi-vidõ taadõ. Ku nuur om eis' val-mis ja huvitõt kandidiirmå, sis võisi' õgal juhul laskõ' tål nuur-sootska valimisõh osalõda' – kül' tå nuu' rõiva' ildaba ka' saa.

MU TSIHT NUURSOOTS-KANA. Kandi-diirmisõ aol küüsiiti mu käest ka' mõttit, õt midå ma plaani tetå'. Mu „vållåsortmislubahusõs“ oll tutvusta' seto kultuuri noorilõ läbi rollimångu nimega' *Dun-geons & Dragons* (seto kee-leh Havva' ni Hussi'). Tuu om jutta kõnõlõmisõ mång, minkõ jaost olõ-õi vaia pallõ vahen-dit – õnnõ mångu iistvidåjåt, hüå ettekujotusõga' mångiit ja mõnt vürhvit. Õgal mång-jål om uma *Dungeon Master*, kiå' ommõgi' tuu mångu iist vastutaja ja kinkõ ülesannõh om mångiit läbi seikluisi vitå'. Mångul olõ-õi kindlat järjekõrda – mångjå' lõõvå' mångu luumi-sõl eis' kõikaig üteh ja otsus-tava', õt kohes minnå' ja midå

Nursootska Palolilli Pärtel.

Eråkogo pilt

Midå and' sullõ nuursootska aastak?

Seto kultuuriga proomi olla' õks kõüdetü, olgu' tuu kas kuning-riigipäiv, latsipäiv, Seto kongress vai Seto tandsopido, Setomaa püsüs õks kõik aig mõttih ja süåmeh. Pidevålt kåu õks Luhamaal (kuigi olõ parhilla' Tartoh oppaja), koh aviti ka

kõrraldada' 2. Luha-maa piirijuusku, ni olõ seotu Rikka Ivvani talo pillilaagri ni säält saadu hüvvi sõpruga. Uma nuursootska aastak mæletå hõste Petse-rihe kåumisi, president Kalju-laidi Kersti man kåumist, kuningriigipåivå Luhamaal ni

ka vahtsit ja hüvvi Setomaa inemisiga kokkosaamisi. Soo aastak jäie õks våiga miilde ja olõ ullidu tenolik sootska Tormi Piretilõ, kiå minno umal ülembsootska aastagal õgasagamatsihe tegemistõhe kutsõ.

HUIGI ANNABEL,
inniskine nuursootska

tetå'. Ma mångi tuud mångu peris pallõ ja kõgõ huvtavav tuu mångu man om, õt terveh mång om mångujuhi luvva' – õgaüts saa luvva' uma maailma. Nii mul tullegi' mõtõh, õt läbi tuu mångu saasi' noorilõ tutvusta' ka' seto kiilt ja perimuskultuuri, nii õt opminõ olõs lõpus.

Nursootska aestagal mõtli vållå Setomaa-teemalitsõ *Dun-geons & Dragons* mångu. Uurõ Setomaa aoluku, vannu legende ja jutussit. Loi Setomaa kogo-teost ja vannu seto juttussit. Pruugõ ka' tegelåisi ja legende Eesti jutussist. Kõgõ tuu põha päält tei alternatiivaoluulitsõ Setomaa, koh omma' lohe', ålå-hing Låmmijårve pål ja kaos ar' mustidsõ kangõlasõ Peko mõõk. Mångjå' saava' kõgõpålõt kokko Võõpsõh ja lååvå' edesi Miktåmæele, sis Verskahe, edesi Obinitsa poolõ.

Oktoobrih tullegi' seto kul-tuuri nåtål ja sis üteh velega' teigi' Obinitsah nelli *Dun-geon Master* mångu tutvus-tavva tüütarrõ. Muidogi' sai sääntse våiko tüütarõ joosul õnnõ mångust kõnõlda' ja üte våiko ülesandõkõsõ tetå' – peris mångu pääle lætt mitu tunni vai eiski' päiv. Õnnõs om Setomaa viil nuuri, kedå sääne mång huvitas, ja mi olõ üteh-kuuh nåidega' Miktåmæe nuuri-keskusõh paar Setomaa-teema-list månguõdagut kõrraldanu'. Miktåmæe koolih olõ ka' *Dun-geons & Dragons* mångu põhi-mõttit ja mångu tegelåiskujodõ luumist opanu'.

TÕÕSÕ' TEGEVÜSE' NUUR-SOOTSKANA. Edimåtse' paar kuud olli' mu jaost tšuut rassõ', selle õt ma tiia-ås, midå mu käest oodõtas ja mântse' täp-selt omma' nuursootska kohus-tusõ'. Päämåtse'lt ülti, õt sa piat olõma nuuri esindåjå, a midå tuu täpselt tähendås, kuvva-muudu tuu kåu vai kunas tuud tegemå piås, olõ-õi peris selge. Vaest olõs hüå, ku nuursootska ja ülebsootska saasi' aig-aolt kokko istu' ja kõnõlda', mântse' plaani' omma' ja kinkõl määne osa om. Muidogi' piås nuur-sootskal olõma ruumi tetå' asju ummamuudu, tulla' vållå ummi mõttidõ ja tegemisiga', a uma kogõmusõ päält ütle, õt hüå olõs kõrraga' tiidå' saia' mõnõ' päämåtse' üritüse' vai kotusõ', õt koh piås aestaga joosul kauma nuuri esindåmål. Mu jaost oll kõgõ edimåne kotus nuursootskana Võro-Seto nuurifest. Ma olli säält üteh

ülebsootskaga' ja timå oll pää-måne kõnõlõmisõ vidåjå. Võro poolõ päält oll võro keele iist-kõnõlõja Saarõ Hipp ja üteh-kuuh mi arodi keele ja kul-tuuri teemat. Oikumeenilitsõ patriarhi külåhkåumisõ aol ma anni uma edimåtse intervjuu.

Talsipühi aigu kõvemi üteh ülebsootska ja Setomaa Liidu esindåjidõga' Talinah tervtå-måh presidenti, mitmit minist-rit, erinevvi kuuhtüüpartnerit ja saatkundõ. Tuu oll våiga' huvtav, selle õt presidendilossi ja saatkundõhe õgapååvåtse'lt johtu-ui. Kevåjå poolõ tekk innine nuursootska ja parhil-lanõ ERR Setomaa korrespon-dent Grünbergi Maria mukka' intervjuu ja tuu oll mu edimåne avalik kõnõlõminõ seto keeleh. Kevåjå kõvemi seto nuuriga' Kihnu saarõ pål laagrih. Suvõ edeotsah kõve Setomaa ja Låti nuuri liidridõ laagrih – tuu oll mu edimåne avalik esineminõ ingliskõ keeleh.

MIDÅ OM NUURSOOTSKA AESTAK MULLÕ ANDNU?

Nursootska aestak om olnu' huvtav, kukki' edeotsah oll tšuut hirmsa ja paistu, õt om suur kuurma, midå vaia kanda'. Ma olõ aestaga joosul hulga vahtsõt opnu' ja mõtõlnu' pallõ Setomaa ja seto kultuuri pääle, saanu' avaligu esinemisõ kogõ-must, nånü', õt kuvvamuudu Setomaa vedosnigu' tüüd tegevå'. Ma olõ rahu, õt teno *Dungeons & Dragons* mångulõ ma sai vahtsit tiidmisi Seto-maast ja joudsõ vitå' uma kõgõ suurõba mõttõ ello – tutvusti seto kultuuri noorilõ läbi rol-limångu. Ma arva, õt ka' koo-lih olõs huvtav mõnõ tunni aigu *Dungeons & Dragons* mångu pruumi' ja mõnt aoluusünd-must vai matemaadiga prob-leemi läbi tuu oppi'.

MU SOOVTUSÕ' JÅRGMÅT-SELE NUURSOOTSKALÕ:

1. Kindlahe mine' kandi-diirmå, eiski' ku pelgåt, selle õt tuu aestak and sullõ pallõ inåbå, ku sa edeotsah mõistat mõtõldagi'.

2. Mõtlo' kandidiirmisõ aol vållå üts asi, mia' sullõ peri-selt miildüs. Ku sa tiit midågi', mia' sullõ hindåle om huvtav, sis tuust om kindlahe ka' Seto-maalõ api.

3. Küüsü' nuursootskast saieh kõrraga' ülebsootska käest, õt mântse' plaani' tål omma', sis olõt edespididse jaost parebahe ette valmstõt.

KUNINGA SÕNOLISÕ LAUL

Sedå aigo mi ammu' oodi,
ammu' oodi, kavva kaie.
Ammu' oodi, küll arå nåie,
kavatsõlli, kåtte saie!
Kuningriiki meid kutsutigi',
aigo viitmå arvatigi',
Obinitsa oodõtigi'.
Miå viga siih veeråtellå',
kua viga om kulåtõlla'?
Lavva' omma' siih laaditõdu',
pingi' omma' pikendedü'.
Kõfat siiå' om koorikõisi,

pallõldu' om pillimihi.
Vållå tulnu' kõik vågümehe',
kaema tulnu' kaubamehe'.
Vållå nåüdat om nåpotiüü,
ritta säätü' sõirakõsõ',
pantu' põrknapiiragugi'.
Sõavågi nakas sõudõmahe,
mehekese' kõik marssimahe.
Mõõdõtassõ siih meistridå,
sorditassõ sootškida,
valitassõ siih valitsõjat.
Naasekõsõ' noorõkõsõ',

setokõsõ', mu sõbrakõsõ',
tulku-i tuimah siih olõmahe,
saagu-i vaiki siih saisõmahe!
Ütte tunni ti tuimah olku-i,
ütte vahet ti vaiki saisku-i!
Kulåtågõ', nalåtågõ',
esi', naase', ilotågõ'.
Tulõ-i kiåki meid kiildemåhe,
kiåki kinni meid pidåmåhe.
Istu ilma mi veere pääle,
kae korgõlt mi kotussõlta,
Taarka kujo nakas tandõmahe,

lauluimå' kõik laulõmahe.
Olõ-s õigõ, ku ma ütli,
olõ-s kõrrah, ku kõnõligi',
naka-i Taarka siih tandõmahe,
lauluimå' naka-i laulõmahe.
Esi' tulõ meil laulu laulta',
Taarka manna tandso tandsi'.
Laulkõ' seeni, meeni lastas,
kuukõ', meeni kullõldassõ!
Uma rahvas saa sõs uhkõbasta,
kuningriik saa korgõbasta!
VALGU MEEL

Vanast oll' Setomaal tiidminõ, õt õgal õigõl talol piat olõma uma kaiv ja sann.

NASSARI ELVI

Nigu sannagi nii ka kaivo avvustõdi, ülti, õt sann om pühä kotus ja kaiv om sanna kõtt. Kao mano tohi-is minnä' sūvveh, muido kunna' vai hiire' läävä' kaivo, latsil luba-ta-as kao man tramp' õga hul-lada'. Joogivesi oll' üttemuudu olulinõ inemiisilõ ni eläjilõ, tuntu om ütlemiinõ, õt ar' inne vanna kaivo sülgä', ku vahtsõnõ olõ-õi valmist saanu. Kao mant vii vidäminõ oll' vanast naistõ tüü ja tuu oll' vaivalinõ, selle õt vett oll' vaia tuvva' tarõ õga ilmaga. Rahvalauluhki põlati tütrikkõ, kiä' mehele saa-as, õt nuu' jäävä' kodo kao kand-jist ja velile vii vidäjäst. Kaiv oll' ka kotus, koh külänaase' varra hummogu vai õdagu-poolõ kokko saiõ' ja kõnõli' ni vahtsõt tiidmist vaeldi'. Vahel ültigi, õt latrasõ' nigu naase' kao man. Naistõrahvastõl oll' keelet sannapäävä õdagu ilma rõivilda kao mano vii perrä minnä', õt püretäs kaovii ar' vai kuos kaiv ar'. Ku oll' kaivo vaia puhasta', sis tohi-is tuud kunagi kabõhõsõ' tetä'.

Vanast olli' uja' puhta', uja vett tarvõdi juumisõst. Jeie' nii hainalisõ', kavalatsõ' ku eläjä'. Piusa veereh hainall ollõh inemisõ' kõõ lämmä ilmaga jõost jeie'. Perästpoolõ, Vinne aol inämb julata-as juvva' – jõkkõ lasti Petseri liina tsolk ni sinnä' vaiju' ka põlluväetisõ'. Kallogi nakaas jõõh vähämbäst jäämä, mõnõh paigah häädi' kogoni ar'.

Mõnõh küläh vanast kaivo olõki-is, vett tuudigi lättest vai jõost. Kõõru küläst om vil 1950. aastil üles kirotoõ, vett tuudi kodo karamaa pääl olõvist viihavvost, midä kutsti ka suurhavva'. Nuid oll' küläh kokko kol'. Õt eläjä' mano päse-si-i, olli' havva' aiaga ar' piirat. Vesi oll' säääl veiga puhas, kõlbaas juumisõst ni söõgitegemisõst. Pääle tuu oll' küläh õga talo man vil ka väikombit haudu, kost sis võeti vett mõsu mõsk-misõst. Suurhavva' kaibõti ja puhastõdi külä peremiihi puult ütitsõlt.

Lädinä küläh olli' kah mõnõ' perre', kiä' tõiõ' uma vajami-nevä vii lättest. Üte talopidäjä Palo Jako perrä, kinkõ maa pääl uma late', kutstigi tuud Palo late'. Tõõnõ late' oll' Lädinä ja Molosva külä piiri pääl. Molosva uja lättest tõi vett Kängsepä hõim, tuud kutsti Kängsepä late'. Ku pereh talost 1960. aastil ar muialõ elämä läts, häädi ka late ar' (vaiju liiva ala).

Lehte tegevä':

Toimõtaja Kauksi Ülle,
tel 5656 9079, e-post: kauksiyille@gmail.com
Toimõtaja (lisaleht Vahtsõt Vallah) Järvelilli Rein,
tel 504 6423, e-post: rein.jarvelill@setomaa.ee
Keeletoimõtaja Palmi Silvi
Seto keele tõlkja Sarvõ Õio
Külesäädmine Lööpri Priit
Välländaja: Setomaa Liit

Setomaa kolleegium: Külviku Helen, Kauksi Ülle, Laaneotsa Annela, Matvei Arvi, Sarvõ Õio, Leima Aarne, Kruusamäe Meelike, Jüröö Vello, Järvelilli Rein, Leima Evelin, Mustimetsa Indrek.

Trükjä: Printall AS
Lehe ilumist tugõ Setomaa Kultuuriprogramm ja lisalehte Vahtsõt Vallah Setomaa vald.

KAASTÜÜ' saata': kauksiyille@gmail.com

vai Setomaa aoleht, Obinitsa külä, 65301, Võro maakund.

SETOMAA VALLA UUDISÕ' saata': rein.jarvelill@setomaa.ee

Tähtaig õga kuu 12. kuupäiv.

Lehe telminõ ja reklaam: tel 5627 3889, info@setoinstituut.ee

Kooguga kaiv Serga küläh. 1952.

Kannipuiõga vii vidäminõ. 1959.

Kooguga vii võtminõ Petseremaal. 1952.

ERMi kogo pildi'

Kaivodõst vanal aol

Setomaalt Seretsüvä külä Matsi talost peri 78-aastanõ Kaska Liia kõnõli, õt kuna õgah küläh kaivo olõki-is, sis tuudi vett kavvõst kannipuiõga ja panti veiga pahast, ku mõnõ viitsilga maaha aiõ. Polo-vina küllä kannõti vett Meldo-vast. Obinitsa koolimajja tuudi mõskmisvett Tuhkvitsa ujust, joogivett Kõlli kaost. Lättekotusõ' olli' oro põhah katõ oro kokkosaamisõ kotusõh, pervi pääl õgal talol olli' uma' lättekotusõ', koh lähkoh võsoh aeti ka handsat, selle õt jahtusvesi olõ-õs kavvõh. Maaparandus rikkõ ar' põhavii soonõ'. Tiidjä' inemisõ' käävä' parhillsõl aol hüvvä joogivett toomah Võm-morski lättest.

Küläkao'

Innesõa aol oll' Lädinä küläh nellitõist tallo, küläh oll' kuus ütist kaivo ja vil säidse kaivo ka krundi pääl õgal eräle. Kõik kao' olli' puusalviga, peräst mõnõl ütõsigul ka tsimendist salviga, minkõ jaost säeti maa sisse kol' torro. Kao' olli' pöö-räga (vändäga), vanõmbal aol olli' mõnõh taloh ka valdasõga (vinnaga) kao'. Koh Setomaal löüdü pliitkivvi, säääl tetti kaos-saina' pliidsõsõ'.

Ku olli' veiga pövvadsõ' suvõ, sis võeti vett tuust küläkaost, koh oll' vett kõõ inämbä. Pövvassuvõl ollgi kaoh kõõ vähämbä vett, sis süä-suvõl kaivõ puhastõdigi. Vahel puhastõdi ka keväjä, ku kaivo johtu lumõsulamisõ vett.

Obinitsast om ülest kirotoõ, õt küläh oll' kats ütist kaivo, midä ka üteh puhastõdi – kas sis õga aasta vai üle aasta. Kiä' vett võti' – ütõkõik ku pallõ vai vähä kiä' võtt' – pidi ka kaivo kõrrah pidämä. Kaeti aig, saa-dõti sõna lakja ja õgast talost tull' ütõs miis. Ku salvõ' naksi' vanadusõst ar' vaoma, tõiõ' külämehe' mõtsast puid ja teie' vahtsõ' salvõ'.

Kaokotus tull' löüdä'

Ku talohuunõ' ehtedi, kaeti perrä, kohe kaiv kaiba'. Kao' kaibõti õks mõnõ madalamba kotusõ pääl, a ku säänest pas-likku paika löüdü-üs, sis tullgi vett vitä' küläkaost.

Vanast olli' säändse' asä-mehe' nigu kaomõistja' vai kao-kaeja' vai viiotsja'. Nimä' käve' paiuvitsuga viisuuni otsõh. Rāpinä kandih kutsti säänest vitsa nõiavitsast. Tuu oll' kas uibost vai sarapuust lõigat – pia jalapikkunõ ja sõrmõjämmüne katõharolinõ oss. Ku viiotsja hillõkõsõ astõh maa-alosõ viisoonõ mano trehväs, nakaas vett ülest-alla lüümä. A ku vesi oll' maapäälsele hüä lähkoh, olla' vits otsapite kogoni alla käändünü. Tartomaal viiotsmi-sõst kõõ paremb olõvat katõ-harolinõ pihlaoss.

Mõni mõistsõ kaia' ka haina perrä. Arvati, õt koh hummogu kastõ' kõõ kavvõmba maa pääl om, sis säääl viisoonõ' näütäse' hinnäst kastõdsõ maa pääl ja säääl omgi sobilik kaokotus. Kaeti ka tuud, ku sügäväh vesi om. Säääl koh hain kõllanõ ja hummogu pääl kastõ olõ-õs, sis arvati, õt säääl om vesi läh-koh. Säääl, koh kastõ' hummogu pääl oll', oll' ka vesi sügävambäh. Rõugõ kandih ütõ vanamiis mõistsõ kaia' verihainu kasu-misõ perrä – kohepoolõ ladva' kaldu' ja kohepoolõ haina' edesi kasvi', sis tuuperrä minevāt ka katõ vai kolmõ süllä sügä-võseh viisoonõ'. Viromaal (ja muialgi) arvati, õt viisoontõ kotsil kasusõ' maa pääl ohtja' (karuohakad). Mitmõh paigah olla' olnu' säändsest tiinäütä-jäst kõllatsidõ häiermidõga kid-sihain (soonõrohi).

Mulgimaal Helme ja Viromaal Simunah oll' sääne tiid-minõ, õt ku õdagu maa pääle laotõt parkmalda lambanaha pääle jättä' joogiklaas, sis näü-

täs viisuunt tuu, kas nahk oll' hummogu hämm vai oll' klaasi ala tšuuat vett kogonu'. Mõnõh paigah panti klaasi ala ka väiko villatsäpr. Mõnõh paigah panti klaasi ala muna, mõnõh paigah jal kaeti mitmõ paaga – määndse kotusõ pääl oll' pada vil hummogu hämm, säääl all ollgi viisuun.

Ku Setomaal naati 1920. aastil külämaid krunti ajama, sis naati ka taloh ummi kaivõ kaibma. Joba inne krundipääl minekit otõti sobilikku kotust. Tõõnõkõrd tetti nii, õt inne kaibõti krundimaa pääl sügä-vämb tsopp, õt kaia', kas vesi sinnä' kogonõs. Kao tegemi-sõl tarvõdi abiliisi. 20. aasta-saa algusõh kutsti kaomeist-rit eiski Pihkvast. Lädinä küllä kutsti puust kaosalvi tegemisõl appi mõistja' mehe' nigu Repān Makar vai Piirikivi vai Nassar-talo peremehe', kiä' tundsõ' puutüüd. Appi kutsti kaotegi-jit ka tõiõist küllist nigu Veder-nika vai Perdaku. Ku tsiment-salviga kaivõ naati tegemä, sis nuu' telliti Petserist, a abilisõ' olli' õks kotusõpäält.

Kao kaibminõ

Kao sügävüs sõltu tiidäki tuust, ku sügäväh oll' viisuun. Inämbüiste oll' sügävüs mõni meetri, a võidsõ olla' kah viis kooni katõsa meetrit, korgõmpah kotusõh ka kümme. Tiidä' om, õt 1980. aastil kaibõti Võromaal Varstu alakülä Rootsi taloh kaiv, minkõ sügävüs oll' kogoni 22 meetrit. Kao salvõ' tetti pedäjäpuust. Tuu jaost, õt sal-võpuu' maa pääl ar mädānesi-i, kimmütedi näid nii, õt pääl-mäne osa palotõdi ar'. Kaosalvõ' tahvtsõdi-tapiti maa pääl val-mist ni sis mitmõ mehega naati nuid alla laskma. Kokko panti ja alla lasti katõ-kolmõ ria kaupa. Kõõ inämbä oll' tüüd ja vaiva alomatsõ, sügävambä poolõga. Salvõ' tetti hirtõst, lavvost salvõ' tetti mõnõl ujaveerit-sele lättele õnnõ. Kao läbimõõt oll' hariligult päält poolõ meetri vai inämbä.

Kao kaibmisõl panti põhja ja vasta sainu ruudja' (latid) ja lavva', õt varingut ar hoita'. Kaivo panti retel ja sis läts miis, kinkõlõ kabõl ümbre kihä kõü-det, alla põhja vällä. Kaibmisõ man oll' õks vaia kolmõ kooni neljä miist, selle õt ütõ ineminõ

saa-as kaosügäväh pikält olla' – nõrgahu sügäväh kihvtsidõ õhu (süsihappõgaasi) perrä ar'. Alt panti liiv-muld pangi ja nõstõti ülest. Mehe' saisahudi' lavva-juppõ pääl, õt kimmäs olõsi. Üleväh olli' kao kottalõ pantu tugipuu', õt liiv kokko vaosi-i. Kaibma pidi kuival aol, selle õt ku pikemb vihmaag johtu tulõma, võidsõ' kaosaina' ar rukka vaiju'. Ku vahtsõnõ kaiv kaibõti, visati sisse suula, õt vesi hüä püüsüsi ja satkit sisse sünnüsi-i, niisama tetti kah vanna kaivo puhastõdõh.

Kaivõ oll' mitund muudu

Kao' olli' Setomaal neläkandi-litsõ' vai tsõõrigu'. Kaosalvõ' (rakked) olli' puitsõ' ja hirtõst raot, kivvest koet vai tsimen-dist valõt. Tsimendist/pitoo-nist (betoonist) salviga kao' olli' tsõõrigu', kuna olli' kokko pant suurist torrast. Vett nõstõti kaost vällä käsikoogu, kao-koogu vai kaovõlli („ratat“) jõul.

Kaost pangi vällānõstmisõst oll' kõõ lihtsamb abilinõ käsi-kuuk. Tuu oll' sääne pikä puu otsa kimmütet tsänk (krjuuk) vai kõvvõr jämme raudnagõl, mia oll' painutõt ülestpoolõ. Käsikuuk oll' pedäjäst, mõni tekk kah haavast, selle õt tuu puu oll' hüä ni kerge. Ku vesi oll' veiga sügäväh, sis tetti rat-taga kaiv – viipang lasti kaivo ja nõstõti vällä võlli vändäga ülest vai alla püürdeh (vānda-kaev). Kao võll tetti uibo vai pedäjä tüvest. Ümbre võlli oll' pööret raudkett, minkõ otsah pang, vanal aol tiidäki puupang.

Ku oll' valtaga (vinnaga) kaiv, sis valtapuu otsah rippu tsān-guga kuuk, minkõga viipang vällä nõstõti. Tuud ülti koo-guga kaiv. Koogust võidsõ olla' ka tugõvamb puu, nigu uibos, kruusapuu vai pettäi. Mõnõl koogupuul oll' joba luudusõ perrä ots kõvvõr, sis tuust sai tsänk. Valdas eis' oll' sääne pikk, korgõ ja kaardu hoitva puu, mia paistu küläst jo kavvõ.

Puust salviga kaol oll' pääl kandilinõ kaas, pitoonist vai pliitkivist salviga kaol oll' kaas tsõõrik. Kaast oll' vaia, õt kiäki vai midägi kaivo sisse satasi-i ja kaivovett ar tsurgisi-i. Vilo val-last om tiidä', õt mõnõh kotu-sõh tetti kaolõ pääl ka määne lavvost katusõkõnõ.

Kaovett veiga kaidõti, tiidä'

om, õt viiristmisõ aigu tsiu-gati kaivo kefkost tuud pühhä vett. Kaivo lasti nõidmisõ vasta ka puinõ ristikõnõ. Ku kaovesi oll' halvast lānnü, sis valõti ristivett kaivo – uskminõ oll', õt pühitset vesi lāā-ai aastit halvast ni parandas ka kaovett. Ku kunna' olli' kaoh, sis nõstõti nuu' vällä, a Muhumaal arvati nii, õt ku kunna' kaoh, sis tuu vesi om puhas. Kaoh hoiõti ka piimākardu, selle õt külmkaapu inne elektri tulõkit küläh olõ-ki-is. Mālehtä, õt ku ütevoori piimākard vällä nõstõh ümbre läts, tull' kõik kaiv viist otsani tühäst kanda'. Kao man külmä viiga täüdet plekkvanni seeh jaahtõdi ka rōõska piimä. Kaost kavvõmbah, allpuul, olli' ka elä-jidõ joogirohe', kohe kannõti vesi valmist.

Puurkao'

Ku talomaa' kalhoosi vai sav-hoosi ala võeti, naati maid kuivõndamma ja ni mõnõgi talo kaiv jäi suvõl lämmäl aol tühäst. Mõnõst kaost kattõ vesi kogoni, a kui verrev võim tuust midä küüsse. Puurkao' nak-sigi' tulõma Setomaalõ pää-mātselt Vinne aigu. Nii olõvat Verska sovhoos lasknu Saatsehe eestialõ ehtüesega poolõ pääl jäänü kefkohe tetä' kohki 1950ndidõ lõpuh vai 1960ndidõ aastidõ algusõh puurkao. A Ser-pova külä ala lask sovhoos ehtä' suurõ pumbakao, kost sis torra pite pumbati joogivett majandi suurõlõ lehmākafalõ. Ku rah-vas nakaas joba jõvvulitsõmbalt elämä, sis ostõti kodo kaopump ja vesi tull' küüki torra pite. Mi puul oll' kaama-pump ja tuuga sai vett pumbada' küüki, kafa-küüki ni sanna.

Puurkao tegeminõ oll' kallis, tuuperäst nuid talodõ aigu tetä-ki-is. Mālehtä uma latsõiäst, õt Trõnnõ küläh vanaimä puul olõki-is kaivo, vett kannõti kannipuiõga jõost vai korgõmba kotusõ pääl olõvast lumbist. Mu vanavanõmba' ell' küläst eräle, sügäväh oroh krunditaloh, tuu-peräst olõ-õs ka küläkaost mää-nest api. Ku sis moro pääl 1970. aastidõ algusõh tsiment-torrõga voodõrdõdõ kaiv lasti kaiba', oll' tuu veiga sükäv – hulga aigu tull' vändādä', inne ku täüs viipangi sai ülest vin-nada'. A kaovesi oll' veiga külm ja hüä puhta maiguga.

Saatse muuseum tähistas 50. sünnipäeva

25. juunil toimunud Saatse muuseumi 50. sünnipäeva pidulik tähistamine tõi kokku muuseumi sõpru nii lähedalt kui kaugelt.

REIN JÄRVELILL

Päev algas Saatse kalmistul muuseumi asutaja Viktor Veeberi mälestusminutitega, et austada tema panust kohaliku kultuuri säilitamisse ja edendamisse.

Juubelipäeva tähistamine, millele erilise meeleolu andis noorte solistide kontsert, jätkus aktusega muuseumi õuealal, kus anti üle vallavalitsuse tänukirjad Saatse muuseumi teenekatele töötajatele.

Samal päeval esitleti ka Tea Korela kokku pandud raamatut „Maja täis lugusid. Saatse muuseum 50“, kus paljude autorite sule kaudu dokumenteeritakse muuseumi ajalugu ja olulist rolli kohalikus kogukonnas, antakse põhjalik ülevaade Saatse muuseumimaja enam kui sajandipikkusest ajaloost ning ülevaade muuseumi tegevusest aastatel 2010–2023.

„Saatse muuseumi maja lugu ilmestab kogu Eesti ajalugu viimase sajandi jooksul, siia mahuvad lood nii õitsvast II maailmasõja eelsest ajast, sõjast, küüditamistest kui ka mälestused ajast, kui siin tegutses kool,“ rääkis Saatse muuseumi perenaine Tea Korela.

Sõjaeelset elu majas meenutavad kooliõpetaja Hugo Ploomipuu tütar Silvia ja tema õnnetütar Nora. Rahulik elu selles

Saatse muuseumi juubeli tähistamine.

Foto: Rein Järvelill

majas katkes perekond Ploomipuul 14. juunil 1941, kui Silvia koos ema ja vennaga Siberisse küüditati ning isa saadeti vangilaagrisse, kus ta ka suri. Eestisse tagasi pääses Silvia alles 1956. aastal. Samal aastal tuli Saatse muuseumi majja, kus toona tegutses kool, ajalooõpetajana tööle Viktor Veeber, kelle

eestvõtmisel loodi 1974. aastal koduloomuuseum, mis jäädvustas Setomaa ajalugu.

Raamatu koostaja on Tea Korela, toimetaja ja kujundaja Ivi Tammaru, kaane kujundas Jane Liiv, fototoimetajad olid Anu Ansu ja Berta Jänes. Raamatu väljaandmist toetasid Eesti Kultuurkapital, Eesti

Kultuurkapitali Võrumaa ekspertgrupp, Setomaa vald, Setomaa Muuseumid ja 31 eraisikut. Raamat on müügil Saatse muuseumis ja Setomaa Muuseumite muuseumipoes, samuti saavad tasuta eksemplarid Setomaa kõik haridusasutused.

Peagi pärast raamatu esitlust avati varalähkunud Arvo

Kukumäele pühendatud näitus „Kuku tuba“, mis tõi rahva ette Kuku fotoalbumi ja põneva esitluse tema isiklikest esemetest ning mälestustest.

Üheks päeva kõrghetkeks oli Renaldo Veeberi muuseumis asunud seinamaali „Kündja“ animeeritud reproduktiooni ja kunstinäituse avamine, mis

andis külastajatele võimaluse taasavastada kadunud kunstiteost uues, dünaamilises vormis.

Päikseline Saatse muuseumi juubelipäev oli kultuurisündmus, mis kinnitas muuseumi tähtsust kohana, kus minevik ja olevik kohtuvad, luues uusi lugusid ja traditsioone.

Uusvadas avati püsiskulptuur „Kolm Pekot“

REIN JÄRVELILL

12. juulil avati Uusvadas pidulikult Katariin Mudisti ja Maria Elise Remme loodud püsiskulptuur „Kolm Pekot“. Interaktiivne kunstiteos ammutab inspiratsiooni Setomaa rikkalikust kultuuripärandist ja ühendab endas kohalike legendide ja traditsioonide sümbolikat.

„Kolm Pekot“ skulptuurid esindavad Uusvada küla kolme osa: Alaotsa, Mõisaotsa ja Vooljaotsa, mis kohtuvad ajaloolisel teede ristil. See paik on olnud aastasadu kogukonna kohtumispaigaks, eriti pühade ajal. Skulptuuride eesmärk on luua elav kontakt setode pärimusega ning pakuda võimalust igal ühel luua oma unikaalne Peko, keerutades skulptuuride keraamilisi vorme.

Peko on setode viljakusjumalus, keda seostatakse vilja ja karjaõnnega. Traditsiooniliselt kujutatakse Pekot inimse sarnasena, kuid lüüsilise kehaga ja ilma jäsemeteta, asudes maise ja teispoolsuse piiril. Mudisti ja Remme skulptuuri-

Maria Elise Remme räägib skulptuuride saamisluu.

Foto: Rein Järvelill

des on Pekole omased kolm lüli säilinud, kuid vorm on abstraheritud, mis lisab teosele nüü-

disaegset kunstilist mõõdet. Keraamika kaudu on skulptuurid saanud hingestatud ning

Pekost on saanud kunstnike jaoks nii jumal, tegelane kui ka materjal ja keel.

Skulptuuride avamine rikastas seekord väga pikaajalise traditsiooniga Uusvada piirepäävä kirmast. Avamisüritus oli osa Euroopa kultuuripealinn Tartu 2024 põhiprogrammist. Lisaks skulptuuride avamisele esitleti Uusvada Kultuurikülas veel verivärsket seto jutustuste kauamängivat vinüülplaati, toimus traditsiooniline kirmas ning süüdati piitretuli.

Teoste produktsiooni juures aitasid Alden Jõgisuu ja Priit Sisask. Püsiskulptuure toetasid Tartu 2024 ja Eesti Kultuurkapital. Suur tänu kuulub ka Uusvada Kultuurikülale, Eesti Kunstiakadeemia keraamika osakonnale, Jaan August Viirandile, Anne Eelmerlele, Lauri Kiluskile, Iohan Figueroale ja Sofiya Baby'le. Projekti raames kasutati Alíz Stockeri „Escapist Diaries“ (2019) ja Kertu Kibali „Flowstate“ (2020) fonte.

„Kolm Pekot“ skulptuuride avamine on oluline sündmus nii kohaliku kogukonna jaoks kui ka laiemalt, pakkudes põnevat kultuurielamust. Skulptuurid jäävad nüüd uute maamärkidena ilmestama ja iseloomustama Uusvada Kultuuriküla.

Kunstnikud

- Katariin Mudist** (sünd 1994) on noorukina koos oma vanematega avastanud Setomaad suurel automatkal. Uurib oma töödes inimlikkuse eri tahke ja ilmnemisviise. Praegu õpib Eesti Kunstiakadeemia (EKA) Taideuudiumi magistrantuuris, otsides ühist keelt visuaalse ja materjalikeskse kunstipraktika vahel. Lõpetanud EKA Kaasaegse Kunsti magistrantuuri (2022) ja Tartu Kõrgema Kunstikooli meedia- ja reklaamidisaini eriala (2018), täiendanud ennast Gentis KASKi ülikoolis ja Budapestis Moholy-Nagy nimelises kunsti- ja disainiülikoolis. Eesti Vabagraafikute ühenduse, Eesti Noorte Kaasaegsete Kunstnike ühenduse ja Eesti Kunstnike Liidu liige.
- Maria Elise Remme** (sünd 1996) on paar aastat tagasi jalgrattaga Setomaad avastanud. Lõpetanud Kõrgema Kunstikooli Pallas meediadisaini eriala ja täiendanud ennast Prantsusmaal L'Ecole de Design Nantes Atlantique'is digitaalse meediadisaini erialal. 2022. aastast õpib EKA disaini ja rakenduskunsti magistrantuuris keraamika erialal.

Osale valla arengukava uuendamisel!

Kehtiv Setomaa valla arengukava aastateks 2023–2032 toob esile mitmeid olulisi tegevusi ja eesmäärke, mis on suunatud valla erinevate valdkondade arengule ja elukvaliteedi parandamisele. Alljärgnevalt toome välja kehtiva arengukava olulisemad seisukohad.

MAJANDUSE JA ETTEVÕTLUSE arendamine on arengukava üks prioriteete. Setomaa vallas on 301 ettevõtet, millest suurem osa tegeleb põllumajanduse, metsamajanduse ja kalapüügiga. Ettevõtluse tugisüsteemi tugevdamiseks tehakse koostööd SA-ga Võrumaa Arenduskeskus ja kohalike ettevõtluskonsultantidega. Eesmärgiks on arendada ettevõtlus- ja tööstusparke Lobotka, Obinita, Meremäe ja Mikitamäe piirkondades. Erilist tähelepanu pööratakse maheettevõtluse edendamisele, sealhulgas mahetootmise kursuste ja konverentside korraldamisele ning mahepõldude rajamisele.

TURISMI arendamine on samuti oluline valdkond. Setomaa rikkalik kultuuripärand ja kaunis loodus pakuvad suurt potentsiaali turismi edendamiseks. Eesmärk on arendada ja turundada uusi turismitooteid, sealhulgas militaarajaloo pärandit tutvustavaid objekte ja Lämmijärve veeturismi. Samuti plaanitakse parandada olemasolevaid turismiobjekte ja arendada uusi, näiteks sadamate ja paadisildade rajamine.

Arengukava keskendub ka **INFRASTRUKTUURI JA ELUKESKKONNA** parandamisele. Oluliseks peetakse teede ja kergliiklusteede korrastamist, energiatõhususe tõstmist ning elamu- ja kommunaalmajanduse arendamist. Eesmärk on viia lõpule valla teede aluste maade munitsipaliseerimine, alkatada elamumaade planeerimine vallale kuuluvatel

kinnistutel.

KULTUURI JA KOGUKONNA valdkonnas on fookuses seto kultuuri säilitamine ja edendamine. Eesmärgiks on toetada kultuuri- ja spordisündmusi, luua uusi algatusi ning tugevdada koostööd külavahetega. Kavandatakse külakeskuste arendamist ja külaseltside loomise toetamist. Samuti on plaanis suurendada elanike rahulolu kultuuritegevustega ning edendada ühisürituste ja arendusprojektide kaudu kogukondadevahelist koostööd.

HARIDUSE JA SOTSIAALVALDKONNA areng on samuti prioriteet. Eesmärk on parandada haridusteenuste kättesaadavust ja kvaliteeti, toetada noorte huviharidust ning edendada seto keele ja kultuuri õpet. Sotsiaalvaldkonnas on olulised eesmärgid sotsiaalhoolekande ja tervishoiuteenuste parandamine, tööõhine suurendamine ning laste ja noorte kaitse tugevdamine.

Valla **JUHTIMISE JA KOMMUNIKATSIOONI** valdkonnas keskendutakse läbipaistvusele ja kaasamisele. Eesmärgiks on tagada kõigile piirkondadele kättesaadavad avalikud teenused ning parandada infovahetust külade ja valla vahel. Kavandatakse rahuloluküsitluste läbiviimist, e-teenuste rakendamist ning kommunikatsioonikanalite mitmekesistamist ja ajakohastamist.

Setomaa valla arengukava aastateks 2023–2032 on ambitsioonikas ja laiahaardeline dokument, mis seab konkreetseid eesmärgid ja tegevused, et parandada valla elukeskkonda, tõsta elanike heaolu ja edendada piirkonna atraktiivsust. Kava elluviimine nõuab tihedat koostööd, aktiivset kaasamist ja pühendumist nii vallavalitsuselt kui ka kogukonnalt.

REIN JÄRVELILL

Valla arengukava uuendamine

- Setomaa Vallavolikogu on algatanud valla arengukava muutmise aastateks 2024–2033, pakkudes vallaelanikele võimalust kaasa rääkida oma kodukoha tuleviku kujundamisel. Arengukava uuendamine on oluline samm, et tagada Setomaa valla jätkusuutlik areng, parandada elukvaliteeti ja tõsta piirkonna atraktiivsust.
- Arengukava muutmise **eelnõu koostati 3. juunist kuni 14. juulini 2024**. Vallavalitsus, selle hallatavate asutuste juhid ja valdkonna spetsialistid töötasid välja uuendatud kava, mis kajastab valla pikaajalisi eesmärgi ja strateegilisi suundi. Arvestati ka eelmise perioodi kogemusi ja uusi väljakutseid.
- Vallaelanike aktiivne osalemine on arengukava uuendamise protsessis äärmiselt oluline. **Arengukava eelnõu avalik väljapanek** toimub valla veebilehel **22. juulist kuni 4. augustini 2024**. Sellel ajal saavad kõik huvilised eelnõuga tutvuda ja oma ettepanekuid esitada. Teade eelnõu avalikustamise kohta avaldatakse ka maakondliku levikuga ajalehes, et tagada võimalikult lai teavitamine.
- Avalik arutelu**, kus käsitletakse avaliku väljapaneku tulemusi ja vallaelanike ettepanekuid, toimub **9. augustil 2024 kell 14 Värska Kultuurimajas**. See on suurepärane võimalus otse suhelda vallavalitsuse esindajatega, arutada olulisi teemasid ja anda oma panus Setomaa tulevikku.
- Pärast avalikku arutelu koostatakse lõplik arengukava, investeringutekava ja eelarvestrateegia muutmise eelnõu, mis esitatakse **vallavolikogule kinnitamiseks hiljemalt 31. augustil 2024**. Lõplik arengukava hakkab suunama Setomaa valla tegevusi järgmisel kümnendil, olles alusdokument kõikidele suurematele arendusprojektidele ja investeringutele.
- Kutsume kõiki Setomaa valla elanikke aktiivselt osalema arengukava uuendamise protsessis. Teie tagasiside ja ettepanekud on väga oodatud, et saaksime ühiselt kujundada Setomaa tulevikku vastavalt meie kogukonna vajadustele ja ootustele. Koos suudame luua parema ja atraktiivsema elukeskkonna, mis toetab kõigi meie elanike heaolu ja jätkusuutlikku arengut.

Bord de Tarn pakkus lisaks heale muusikale ka maitseelamust

Oksitaania päev Uusvadas oli mõnus õhtupoolik, mis pakkus kohalikele ja külalistele rikkaliku elamuse oksitaani kultuurist. Sündmus toimus 1. juulil Uusvada külamajas ning oli täis ühist loomingut, hõrgutisi ja elavat muusikat.

REIN JÄRVELILL

Õhtu peaesinejaks ja kokkajaks oli ansambel Bord de Tarn, kes on pärit Moissac'i linnakesest Tarni jõe äärest ning veetnud nädala Setomaal. Nende lahkumiskontsert toimus just Uusvadas, pakkudes publikule unustamatu elamuse.

Õhtu oli üles ehitatud kogukondlikule osalusele ja ühistegevustele. Kohalviibijad said osa võtta oksitaani õhtusöögi valmistamisest, nautida oksitaani laule ja pillimängu, osaleda seto meeste laulu ja ühislaulmise juures ning lasta end

Toidutegemise vahele kõlas Uusvadas prantsuse muusika.

Foto: Rein Järvelill

kanda kõigest sellest, mis kohapeal spontaanselt tekkis. See kõik lõi sooja ja kaasahaarava atmosfääri, mis tõi kokku nii vanu kui ka uusi sõpru.

Kohale tulnuil paluti kaasa võtta hea tuju, oma muusika-instrument, midagi ühisele õhtusöögilauale ning olla valmis väikeks annetuseks päeva toetuseks.

Õhtusöögiks pakuti Setomaa lambast valmistatud hautist, mis on traditsiooniline oksitaani toit, pakkudes maitserohket ja autentset elamust.

Lahkumispidu ja kontsert kujunesid elavaks õhtupoolikuks oksitaani kultuuriga, kus igaüks sai osa võtta ja oma panuse anda. See õhtu jääb paljudele meelde kui eriline sündmus, mis tõi kokku erinevad kultuurid ja inimesed, luues unustamatu ja meeldijääva kogemuse.

Oksitaania päev Uusvadas tõestas, et muusika, toit ja ühislooming võivad ületada kõik piirid ja tuua inimesi kokku, luues erilise ja südantsoojendava atmosfääri.

Setomaa koolid pakuvad tööd!

Setomaa Vallavalitsus võtab Setomaa Kooli ja Setomaa Gümnaasiumisse tööle õpetajad, kelle kutsumuseks on:

- seto kultuur
- vene keel
- inglise keel
- kunst
- keheline kasvatus
- käsitöö ja kodundus
- tehnoloogia
- eesti keel
- arvutiõpetus
- matemaatika
- loodusained
- muusika

Lisaks vajab 21. sajandi maa-kool hoolivat klassiõpetajat, eripedagoogi, haldusjuhti ja kogukonnajuhti, kes korraldab koolis õppetööd ning suhteid kogukonnaga.

Mõlemad Setomaa valla koolid alustavad tegevust 1. septembril 2024 seniste Meremäe,

Mikitamäe ja Värska koolide järglastena.

Lubame, et igav ei hakka, sest Setomaa kuul om kimmäs kotus.

Kandideerimisel ootame järgmisi dokumente:

- avaldus;
- elulookirjeldus;
- kvalifikatsiooni tõendavate dokumentide koopiad;
- muud dokumendid, mida kandidaat oluliseks peab.

Kandideerimise tähtaeg on 9. august 2024.

Dokumendid palume esitada elektrooniliselt aadressil vald@setomaa.ee.

Setomaa Vallavalitsus

Lisainfo:

Jana Mets, haridus- ja kultuuriosakonna juhataja
tel 5682 0210, e-post: jana.mets@setomaa.ee

SETOMAALE ÕPETAJAKS!

Setomaa Kool ja Gümnaasium ootavad

ALLJÄRGNEVAID ÕPETAJAD

- seto kultuur
- vene keel
- inglise keel
- kunst
- keheline kasvatus
- käsitöö ja kodundus
- tehnoloogia
- eesti keel
- arvutiõpetus
- matemaatika
- loodusained
- muusika

SAADA AVALDUS → vald@setomaa.ee

Täpsem info: Jana Mets +372 5682 0210

Uued bussipeatused Setomaa vallas

Seoses muudatustega maa-konna bussiliinide korralduses ja täiendavate peatuste vajadusega on Setomaa Vallavalitsus määranud uued bussipeatuste asukohad ja nende nimetused.

- Obinita külas:**
Külakeskuse peatus

Bussipeatuse asukoht Obinita külakeskuse juures.

Külakeskuse peatus rajatakse vahetult külakeskuse juurde aadressil Kooli tn 1. Sellel aadressil hakkab alates 1. septembrist tööle Setomaa Kooli Obinita kogukonnaklass ning peatus on vajalik koolitranspordi tagamiseks.

- Niitsiku külas:**
Raabi peatus

Raabi bussipeatus rajatakse mõlemale poole Niitsiku-Kahkva riigimaanteed. See muudatus tagab piirkonna elanikele parema ligipääsu ja mugavuse.

Raabi bussipeatuste asukoht.

Uued peatuste asukohad on osa Setomaa valla püüdlustest parandada ühistranspordi kättesaadavust ja mugavust kõigile elanikele.

VILJO RANDOJA
valla majandusspetsialist

Allikas: Maa-amet

Puugnitsa küla ninnikirmas tänavu juulis.

Foto: Indrek Mustimets

Ninnikirmas toob küla kokku

INDREK MUSTIMETS

Puugnitsa külas perekondlikult
1700ndate algusest

Piitrepäevajärgse esimese pühapäeva hommikul on Puugnitsa külas vaikne. Lämbe suvetuul paitab Mädaõje-äärset niidetud külaplatsi ega anna märkigi sellest, et täna on see päev, et võiks toimuda Puugnitsa küla legendaarne ninnikirmas. Hästi kuulates võib aimata Värskä kiriku kelli, mis annavad päevale rütmi ning tähenduse – nii nagu see oli ka kirmasest osavõtjatele aastakümnete eest. Aga head märgid ninnikirmasest toimumisest hakkavad paistma pärastlõunal, mil vallalt laenuks saadud pingid-toolid külaplatsile jõuavad ning viimased heinakõrred külaplatsilt riisutud saavad. Setomaa valla hea töötaja Raili Möttus ütleb pinkide-toolidel viijaille veel järele: „See on ikka tähtis, et neid külapidusid peetakse ja et need toimuvad.“ Lihtsad sõnad, aga suur tähendus korraldajaile.

Ninnikirmased olid Puugnitsas välja surnud. Viimased kokkusaamised toimusid ehk 2000ndate alguses ning siis oli kõigil vaja juba mujal kokku saada ning nii need traditsioonid kaovad. Aga seniks, kuni on mäletajaid, on ka lootust, et leitakse tuli tuha alt üles. Nii oligi valla arendusspetsialist Margery Roosimaa üks nendest, kes mõtte õhku viskas ja oli üle pika aja esimese ninnikirmasest toimumise eestvedajaks läinud aastal. Nüüd juba teist korda toimunud ninnikirmas näitas, et külapidu on vaja ja end külaga seotuks pidavaid inimesi on päris palju.

Sellelgi aastal oli külaplatsile tulnud ligi 40 inimest ning külapidule levib jutt toredast kokkusaamisest aasta-aastalt rahvasuus edasi. Külapeo toimumise traditsioon loob aga usaldust ning tekitab ühtse kogukonnatunde, inimesed hakkavad üksteist külatänavail, teistel seto

pidudel ja kaupluseleti taga ära tundma ning need tutvused laovadki külale tugeva alusmüüri. Olgugi, et Puugnitsa külas elab aastaringselt ehk tosin inimest, on külas ka rohkelt suvitajaid ja oma vanavanemate pärandi eest hoolt kandvaid suguseltsi. Kui kunagi tekib Puugnitsa küla ühendav ja külátegevusi korraldav selts, saab küla ka enda eest rohkem seista ning tegevusi julgemalt ette võtta.

Selle aasta Puugnitsa külapidu toimus rõõmsas taaskohutumiste vaimus. Lauad olid kaetud kokkutulnute ahjudes ja pliitidel valmistatud kookide ja söökidega ning joogilaud pakkus rõõmu noortele ja vanadele. Puugnitsa külaplatsil ei ole küll lastele mõeldud atraktsioone, aga teada ju on, et parimaks atraktsiooniks lastele on atraktsioonide puudumine – piisab paarist heinakuhjast, maa-ala kivide ja looduslike metsatukkade olemasolust ning juba võimegi neid leida omaenda mängukirmaselt.

Pillimängu eest kandis hoolt juba aastakümneid tagasi ninnikirmasel karmoškast mänginud Teppo Leo. Ninnikirmasest käinud meenutasid, et kirmasele tuldi ikka hobuvankritega ning et hobuste kuljused ning vankritelt kostnud laul ja pillilood olid kaugele kuulda – see lõi kirmase käima ning tõi külast kaasa ka kõik (näiliselt) magajad. Ninnikirmase lahuta-

matu osa oli muidugi tants ja muusika. See osa on hetkel veel nõrgalt esindatud, aga loodame väga, et ninnikirmas võiks olla kohaks, kuhu võiksid leelotama tulla leelokoorid, kõlaks vägev seto meeste laul ning omi esimesi leelo hõiskamisi saaksid teha ka päris pisikesed seto leelolapsed. Heast laulust ja tantsust ei ole kunagi küllalt.

Ninnikirmasele hingepalvet lugema tulnud Värskä koguduse õpetaja isa Andreas lugus Meie Isa palve ning palus rahu endistele Puugnitsa küla inimestele, aga ka head vaimu ja tugevust tänastele küla eest seisjaille. „On väga tähtis elada just olevikus ja mitte kinni olla niiväga minevikus ja lootada paljut tulevikust. Just olevikus me elame ja peame hoolt kandma, et just täna sünnib meie päev, ja kui sellega on kõik korras, siis külapidusid saavad ka minevik ja tulevik oma osa,“ ütles ta.

Veidi ka tulevikust

Ja veel, kuigi isa Andrase mõttega oleks sobilik see kirjatükk lõpetadagi – veidi siiski sellest tulevikust. Puugnitsa legendaarne külaplats kuulub hetkel riigile. Et seal toimetada ja külapidusid korraldada, tuleb riigilt luba küsida. Aastakümneid varem ei ole seda muidugi tehtud, sest külaplats oli pühapaik ja seal peopidamiseks küsiti luba iseendalt ja esivanematelt.

Kuidas ninnikirmas Puugnitsa kolis

1930. aastatel sekkusid riigivõimud seto külapühade traditsiooni ning lisaks sellele, et kirmaskeid ei lubatud enam pidada vana kalendri järgi, hakati neid politseijõudude abil ka sootuks ära keelama. Sealjuures rõhutati sageli, et kirmaskite traditsioon on uus ja kirikupühadega ammu oma sideme kaotanud. Setode spontaansed ja ametlikuks kogunemiseks registreerimata peod ei sobinud Eesti Vabariigi seadustega ning tekitasid kaebusi. Kuna religioossete tähtpäevade tähistamist ei saanud otseselt keelata, keelati esmajoones ära ainus teadaolev mittereligioosne Kahkva küla ninnikirmas, mida peeti juuli teisel pühapäeval setode ja eestlaste asuala piiril. Peod siiski ei hääbunud, vaid vahetasid vaikselt oma asupaika, näiteks seesama Kahkva kirmas kolis mõne aja pärast „eesti poole pealt“ setode asualale Puugnitsa külla.

Väljavõte Andreas Kalkuni artiklist „Religioosset paastud ja pidustused seto kultuuri representatsioonides“ (Keel ja Kirjandus, 1/2014)

Mis on pakend ja mida võib panna pakendikonteinerisse?

Suvisel ajal näeme tihti, kuidas pakendikonteinerid üle ajavad. Kahjuks pole need ainult pakendid, mis konteinerisse ei mahu, vaid peamiselt hoopis olmeprügi. Tuletame meelde: pakendikonteinerid on mõeldud ainult pakendijäätmete jaoks. Muud jäätmed tuleb viia jäätmejaama või panna kodus segaolmejäätmete hulka!

Mis on pakend? Pakend on see, mis tuleb toote ümber ja jääb üle toote kasutamisest. Kõikidel on võimalus pakendid tasuta ära anda, sest nende kogumise ja taaskasutusse suunamise eest on tootjad ja maaletoojad juba tasunud. Mida võib panna pakendikonteinerisse?

- kilekott
- penoplast (mis on olnud toote ümber)

- leiva ja saia kotid
 - singi ja juustu pakendid
 - salatikarbid
 - konservikarbid
 - alumiiniumpurgid
 - metallkorgid ja -kaaned
 - piimatoodete pakendid
 - mahla- ja veinipakendid
 - muust materjalist pakendid
- Oluline on, et pakendid oleksid tühjad ega sisaldaks toidujäätmeid.

Väike nipp suurema ruumi säästmiseks: voltige pappkastid ja karbid kokku.

Tühjendage kilekotis viidud pakendijäätmete konteinerisse.

Nii mahub konteinerisse tunduvalt rohkem jäätmeid ja hoiab ära ummistuse.

Hoiame ennast ning meid ümbritsevat keskkonda!

MOONIKA PINDIS
valla keskkonnaspetsialist

Vale prügi vales kohas.

Foto: Moonika Pindis

OHTLIKE JÄÄTMETE KOGUMISRING

**Luhamaa, Meremäe ja Obinita
piirkonnas laupäeval, 17. augustil**

- **Luhamaa külaplatsi kõrval** (Kõivuniidu, Määsi küla) kella 9–10
- **Meremäel korrusmajade juures** (Kaasiku, Meremäe küla) kella 10.30–11.30
- **Obinita kaupluse juures** (Kesktänav 15, Obinita küla) kella 12–13

Jäätmeid saavad isikut tõendava dokumendi alusel üle anda Setomaa valla elanikud ja kinnistute omanikud, kellel on sõlmitud ASiga Eesti Keskkonnateenused jäätmeveo leping ning kellel pole võlgnevust vedaja ees.

Soovijatel tuleb esitada tellimus, helistades tel **738 6700** või kirjutades e-posti aadressil **tartu@keskkonnateenused.ee**.

Vastu võetakse järgmist liiki jäätmeid:

- vanarehvid (kõik liigid, kuni 6 rehvi);
- vanad päevavalgustuslambid;
- elavhõbedat sisaldavad jäätmed;
- vanad ravimid;
- lahusti- ja liimjäätmed, fotokemikaalid;
- pestitsiidid;
- värvjäätmed;
- ohtlikke aineid sisaldavad pesuained;
- ohtlikke aineid sisaldavad printerite tahma-, tooneri- ja tindikassetid;
- akud ja patareid;
- ohtlike ainetega saastatud absorbendid, puhastuskaltsud, filtermaterjalid ja kaitseriietus;
- saastunud pakendid;
- vanapaber ja papp;
- segapakend;
- elektri- ja elektroonikaseadmed ning nende jäätmed (kuni 3 ühikut);
- töötlemata puit;
- lehtklaas (kuni 25 kg);
- kasutuskõlblik mööbel.

Info: Moonika Pindis, Setomaa vallavalitsuse keskkonnaspetsialist, tel 5629 3446, e-post: moonika.pindis@setomaa.ee

Kui tihti tuleb salvkaevu puhastada?

Salvkaevudest saab väga suur osa Eestimaa inimesi oma tarbe- ja joogivee. Samamoodi nagu käime hambaarsti juures kontrollimas oma suuhügieeni ja hammaste tervist, nii tuleb ka kaevu eest hoolt kanda. Kahjuks hakatakse kaevu eest tavaliselt hoolitsemata alles siis, kui midagi on juhtunud – kas vett ei tule enam, vesi haiseb või on hägune.

Eelmainitud probleemide ilmnedes on pahatihti olukord kaevus juba väga halb ning inimesed on pikka aega tarbinud vett, mis ei ole tegelikult joogikõlblik, või puhastama minnes on pump juba sette sees ja rikkis. Tihti jääb kaev puhastamata ka seetõttu, et suvel unustatakse kaevu puhastus tellida ning hiljem arvatakse, et sügis- ja kevad ju kaevu puhastuseks ei sobi. Tegelikult on selline arusaam müüt ajast, mil tehnika oli veel väga algeine.

Salvkaevus on aastaringsest vesi, mistõttu proovivad niiskust armastavad loomad – konnad, hiired, teod ja vihmuussid teha kõik, et palaval suvepäeval sinna kuuma eest varju pääseda. On hämmastav, kui näiliselt hästi suletud kaevudest võib leida siiski surnud hiiri-konni. Paraku on kaevu sisse saada palju lihtsam kui sealt välja ning enamuse sisse pääsenud loomadest hukub – nad upuvad meie joogivees ning seal hakkavad nad ka kõdunema.

Mõnikord ei riku vee kvaliteeti kaevu sattunud loomad, vaid hoopis pinnavesi. Kui salvkaevu pealmised rakked on tihendamata, siis imbub sinna vihma- ja lumesulavesi, mis kannab endaga mulas leiduvaid baktereid kaasas. Kaevu sattunud bakter hakkab seal paljunema ning mõne aja möödudes ei ole vesi enam

ohutu juua, sest *escherichia coli* (*E. coli*) bakterite sisaldusega vee tarbimine võib põhjustada mitmeid terviseprobleeme, eriti kui tegemist on patogeensete *E. coli* tüvedega ning eriti raskesti mõjutab selline vesi laste ja eakate inimeste tervist.

Reostus tekib kaevu pikemaajase, mitte üleöö, ja inimene, kes pidevalt vett tarbib, harjub reostusega tasapisi ära. Küllap seetõttu juhtub tihti, et majaoomanik kiidab oma vett, kuid puhastades leitakse kaevust viiteid suurele reostusele.

Kaevu puhastuse käigus eemaldatakse kaevu põhjast setet, kuid selleks, et kaev puhastada bakterikoloniatest, on vajalik desinfitseerimine.

Kui palju setteid kaev kogub, oleneb pinnasest. Valesti kasutatud vesiliiva kaev võib täituda settega vaid mõne minuti jooksul, samas kui teises, nt liivakivi kaevus võib ka pärast 10 aastat setet olla vähem kui mõni labidatäis. Üldistatult tekib keskmises Eesti kaevus siiski 5 aastaga nii 20–30 cm setet.

Kui arvestada, et sukelump või põhjaklapp paigaldatakse kaevu põhjast enamasti 40 cm kõrgusele, siis võib lihtsasti juhtuda, et 10 aasta möödudes on sete tõusnud nii kõrgele, et ummistab pumba ja selle mootor põleb läbi. Seda 400–800 eurost kahju saab vältida, kui kaevu õigeaegselt hooldada. Mõnikord on salvkaevu seinad sisse varisenud või nii kehvast olukorras, et sinna sisse minna on liiga ohtlik. Sellele kaevule varem tähelepanu pöörates saanuks seda veel remontida oluliselt väiksema investeeringuga.

Eestimaa salvkaeve aitavad korras ja elujõulisena hoida Elu Allikas OÜ kaevumeistrid.

MIKK-HARDI TUISK
Elu Allikas OÜ juhataja
ja kaevumeister

Kaevusette puhastamine.

Foto: Maiko Kiis

Valla ürituste ja sündmuste kalender täieneb pidevalt ning on kättesaadav valla kodulehel
<https://setomaa.kovtp.ee/kalender>

MOBO raja stardipaik Värskas staadionil.

Foto: Reigo Teervalt

Uus põnev võimalus avastada oma kodukanti

20. mail avati Värskas Interreg Eesti-Läti koostööprogrammi „Sports for All“ raames uus mobiilse orienteerumise (MOBO) püsirada.

TAAVI PÕDER
valla sporditöötaja

Raja läbimise eelduseks on nutiseadme olemasolu, sest raja leiad ja punkte saad võtta just nutiseadet kasutades. Esmalt on sul tarvis alla laadida MOBO mobiilirakendus. Seejärel loo endale konto, leia Värskas rada ja saadki alustada.

Raja algus on Värskas staa-

dioni parkla kõrval, kohas kust tavaliselt asud terviserajale, suusa- või jooksuringile.

MOBO orienteerumisrada on suurepärane lahendus, mis paneb korraga tööle nii jalad kui pea ja toob meie igapäevastesse liikumisharrastustesse toredat vaheldust.

Lisaks sellele, et saame rada läbides ise värskes õhus avastada oma kodukanti, on see ka vahva ettevõtmine, mida läbi teha koos külalistega. Üheskoos rajal viibides saate Värskale ringi peale teha ja värvi-kaid kohalikke lugusid juurde rääkida. Kindlasti on see sinu külalistele põnevam kui autoga need kohad läbi vurada.

Kui oled MOBO mobiilirakenduse alla laadinud ja

kasutajakonto loonud, on sul võimalus näha ja kasutada kõiki radu üle Eesti ja maailma ning uude kohta sattudes saad sealseid radasid läbida. Seega võib sellest saada omamoodi vägagi tervislik ja kasulik sõltuvus, otsides ja läbides erinevaid uusi radu.

Samagaegselt Värskas MOBO rajaga avati näiteks sarnased rajad ka „Sports for All“ projekti teiste partnerite juures Rāpinas ja Alūksnes. Seega, kui kodus rada läbitud, mine korja kindlasti ka sealt kõik punktid

oma telefoni!

Euroopa Liidu poolt kaastrahastatud Interreg Eesti-Läti koostööprogramm „Sports for All“ sai alguse 2023. aasta sügisel ja kestab 2025. aasta suveni. Programmi raames viiakse läbi erinevaid spordi- ja liikumisharrastusüritusi Setomaal, Rāpinas ja Alūksnes, eesmärgiga kaasata võimalikult suurt hulka inimesi erinevatest vanuserühmadest, et kõik leiaksid endas rõõmu kehaliselt aktiivsetest tegevustest ja see saaks osaks nende eluviisist.

Interreg
Eesti – Läti

Kaasrahanud
Euroopa Liit

Hoia veekogu ääres lapsel silm peal

Möödunud aastal uppus Eestis 38 inimest, kellest neli olid lapsed. Meist kõige haavatavamad ei pruugi aduda veega seotud ohte. Seega on ülioluline, et lapsevanemad järgiks veekogude ääres ohutuse põhitõdesid ning jälgiks oma lapsi terve vee ääres veedetud aja, sest uppumine on vaikne ja kiire.

Lapsed ei pruugi veega seotud ohtusid tajuda. Paraku on nii, et tihti jäetakse lapsed vee ääres järelevalveta. Äärmisel juhul usaldatakse nad paar aastat vanemate õdede-vendade hoolde alla. Arvesse ei võeta seda, et täiskasvanute ja laste võimed vees on erinevad. Võib tekkida pettekujutelm, et kui vee sügavus või lainetus on jõukohane vanemale, on see ka lapsele. Juhuslik mängimine kodulähedase tiigi või basseini ääres võib päädida libastumise ja enesele aru andmatagi võib laps vette kukkuda. Vette kukkununa ei pruugi lapsed

üldjuhul häältkki teha. Veepinnal on väikest last ka raske märkata. Sel põhjusel on hädavajalik, et lapsevanem kannaks hoolt, et väikesed lapsed ei läheks omapäi veekogude äärde. Suplusilmade ja kõrgete temperatuuridega on kasulik meele pidada mõningaid ettevaatusabinõusid:

Foto: päästeamet

■ Hoia silm peal! Alati on kindlam minna ujuma sõbra või pereliikmaga, kellega saate teineteist jälgida ja vajadusel abi kutsuda. Kindlasti ei tohi lapsi ükski ujuma lubada. Jälgi ka oma eakaid sugulasi või naabreid, sest vanusega kaasnevad terviseriskid. Palavaga tuleb tarbida palju vett, viibida võimalikult palju varjus ning kanda peaketet. Oma tervisesse tuleks alati suhtuda realistlikult ja füüsilisel pingutusel arvestada krooniliste haigustega.

■ Vali ujumiseks õige koht! Sageli minnakse ujuma tugeva lainetusega merre või kiirevoolulisse jõkke, kus õnnetuse juhtumiseks pole palju vaba. Palju vigastusi juhtub vette hüppamisel selleks mitte ettenähtud kohtadest (nt sillad, muulid). Meeles peab pidama, et kohtades, mis ei ole ujumiseks ette nähtud, võib leiduda veealuseid poste, kive, kände ja muud. Samuti võib põhi

olla reostatud teravate ja ohtlike esemetega (nt klaastäär). Kõige turvalisem on ujuda ametlikus rannas vetelpäästjate silme all.

■ Uju pigem kalda lähedal ja nii, et jalad alati põhja ulatuks. Kui peaksid ootamatult väsimat või peaks tekkima näiteks lihaskramp või mõni terviserike, ei järgne madalas vees ujumise korral nii suurt uppumisohtu.

■ Kanna päästevesti! Veesõidukiga veekogule minnes kanna alati päästevesti. Ootamatult õnnetusse sattudes on päästevesti väga raske või lausa võimatu selga panna.

■ Kui jood, ära uju! Ohtlikuks osutuvad ka nõrk joove ja pohmell. Alkoholi tarvitatu väsib kiiresti, lisaks tekivad reflektorsed südamevereringesüsteemi talitluse häired. Kiiresti võib tekkida alajahtumine ja jäsemete verevarustus võib järsult halveneda.

Päästeamet

Soomõ-ugri kultuuripääliinu traditsioonon lätt edesi

Juunikuu viimädsel nädälivahetusõl peeti Soomõh Kuhmo liinah seminaar, koh märgotõdi soomõ-ugri kultuuripääliinu 10 aastaga kogõmusõst ni valiti järgmädses aastagast vahtsõnõ tiitlihoitja.

LILLAKU ANTI

Ma' võti seminaarist osa ku Obinitsa esindäjä, selle kiroda no' lühkolt, midä sääl näi ja kuuli. Alostami kavvõmbast. Oll' 2014. aastaga suvi ni ma' üteh Kiristaja Arvisõga Setomaal arheoloogilidsi kotussit uufmah. Üte lõõnavahe Obinitsah Taarka Tarõh istõh näimi, kuis pererahvas Hörna' uutsõ henge kinni piteh uudissit soomõ-ugri kultuuripääliina valimisist. Tuu oll' sis ülepää edimäne kõrd säänest asja vällä hõigada' ja Obinitsa Bõgõ külägä Udmurdi-maalt üts katõst kandidaadist. Nigu mi no' tiiä, sai valik tuu-kõrd külh Bõgõlõ, a joba järgmädsel, 2015. aastagal kuulu-tõdi 25 miljoni soomõugrilasõ kultuurilidsõst keskaigast tsil-lõkõnõ Obinitsa. Sündü pallo tegemiisi ja käve hulga kül-liisi. Püsüv ja soo aoni silmäga nättäv maamärk tuust aastagast om maailma kõgõ edimäne soomõ-ugri rahvidõ ja maiõ lipuplats keset Obinitsa küllä. Minge' kaegõ' eis' perrä, mitu lippu ar' tunnõt!

Pääle tuud om kultuuripääliina valit viil säitsmel aastagal. Tiitlit omma' kandnu' Isz-kaszentgyörgy ja Veszprém Ungarih (2016), Vuokkiniemi Vinne poolõ Kafalah (2017), Untõo Marimaal (2019), marilaisi Miškan Baškiirimaal (2020), Abja-Paluoja Mulgimaal (2021), Baiterek jalki Udmurdi-maal (2022) ja no' peräkõrd Kuhmo Soomõh (2023). Kats aastakka, 2018 ja 2024, omma' vahelõ jäänü', õt olõsi' aigu nõvvo pitä', kuismuudu kõgõ parõbahe tuud traditsiooni edesi hoita'.

Kaehus tulõvikku

Õkva tuu peräst peeti ka timahava 29. juunil Kuhmoh põhälik seminaar „Soomõ-ugri kultuuripääliinu kümme aastakka. Kaehus tulõvikku“. Sinnä' oll' kutsut saadikid ka innetsidest kultuuripääliinust (vällä arvadu Vinnemaalt). Kokkotulijidõ siäh oll' Obinitsa, Abja-Paluoja ja Kuhmo esindäjä'.

Suvi om kipõ tüütegemisõ aig, selle olõ-s noil inemii-sil, kiä' Obinitsa kultuuripääliina programmi 2015 eis' iist vidi', kuigi võimalik sinnä' minnä'. A Hörna Aare oll' jo aigsahe joudnu' küssü' minult ni Timár Bogátalt, kiä om hüä soomõ-ugri asju tiidjä ja üteliisi suur seto kultuuri sõbõr, kas mi saasi' sääl Obinitsat esindä'. Ei, kuagi meist olõ-i tötõstõ Obinitsast peri, a tuuiist olli mi Kuhmoh käünü' jo minevä aastagal folkloorifestivaalil Som-melo; tii oll' viil selgehe mee-leh. Nii mi sis lätsi ja esindimigi.

Kuhmo om Helsingist hüä 600 kilomeetrit põhahum-mogu puol, nii võtt sõit sinnä' terve riidedse päävä. Vinne piiri lähkene Kuhmo om väiko, a küländ eisheräline kotus, koh sooaoni hoiõtas alal vanna ja rikast Kalõvala muudu laulu-traditsiooni. Õdagumeresoomõ põhajao rahvidõ – suumlaisi, kafalaisi, lüüdid ja isuridõ – laulu', nigu ka naidõ laulmisõ viis erinevõ' kukkipallõ seto leelost, a parhilladsõl aol naid joht õgal puol inämb õgapää-vädselt laulda-i. Õt taa kõik peris otsani ar' koolõsi-i, om Kuhmohe tett Juminkeko Kes-kus, koh muiõ asju siäh hoiõtas pallõdõhe keelihe tõlgit „Kalõ-vala“ eeposit, näüdätäs Kalõ-vala ja soomõ-kafala müto-loogiast mõotõt kunsti ja tetäs õgasugudsit perändkultuuri sündmüisi. Taahsamah Jumin-keko Keskusõh pidimi puol-pühä ka umma seminaari. Johtu olõma esieräldiselt pallav ilm – suur kuumalainõ oll' joudnu' ka kavvõndõhe põhja –, a huul-malda' tuust ja õhopuudusõst saimi hulga mõttõtüüd ar' tet-tüs. Õdagupoolõ and' Jummal meile ka mürinä ja huuvihmaga vahtsõt hingämist.

Seminaari kutsi' kokko MTÜ Uralic Keskus ja Soomõ hõimu-rahvidõ ütisis Sukukansojen Ystävät. Uralic Keskusõ vedos-nik Loode Oliver om olnu' kul-tuuripääliinu mõttö halgah-taja ja päämäne iistvitäi kõgõ taa 10 aastaga joosul. Märgo-tama oll' tulnu' pääle innet-sidõ kultuuripääliinu esindäjede

2025. aastaga soomõ-ugri kultuuripääliin om Narva. Pildil omma' Narva ja töösõ kandidaadi Nižõni esindäjä' üteh seminaari kõrraldajidõ ja pääliina rändtunnismärgi Tsirguga. Lillaku Anti pilt

viil hüä pallo võrksambat rah-vast soomõ-ugri liikmisõst, eis-eränis Soomõst, a ka näütisest Fenno-Ugria Asutus Eestist. Tüükeelist oll' määrädü' kõik õdagumeresoomõ keele', seto kiil tõisi siäh. Mõnõ' saiva' taast parõbahõ arvu, mõnõ' mitte nii hõste, a päämädsõ' jutu' saiõ' kõik kõnõldus.

Päälentakatusõst kõnõl' soomõ-ugri liikumisõh jo aastakümnit tekis olnu' Heina-puu Andres veidkese hõimu-rahvidõ kuuhtüü aoluust. Par-hilla' omma' asä' siih Vinne sõa ja põlisrahvidõ suunah tettäv poliitiga peräst selgehe hal-vastõ, a peris ar' häämisõst ka saa-i sukugi viil kõnõlda'. Sis oll' aig katõst pikembäst paneel-märgotamisõst. Edimädsõh kõnõldi tuust, kuismuudu kul-tuuripääliina tiitli aastak õgah paigah sisuga täüdeti ja midä taa tiitli kotussidõlõ and'. Nii tuudi vällä, õt Vinnemaal lupasi' soomõ-ugri kultuuri-pääliina nimetüs tetä' küllile vahtsõnõ rahvamaja vai põhälik tiiremont. Abja-Paluoja rahval sai otõtu üles kõik uma' kohä-ligu' mulgi inemisõ', kiä' midä põnõvat teivä', ni teno tuulõ omma' nä võinu' ka ildappa õgasugudsit asju ütitselt uma

kultuuri hüäst kõrda saata'. Niisama omma' mulgi' naanu' tähele pandma rohkõppa umma jako üleilma hõimuliikumisõh. Setodõl om tõisi soomõugrilai-siga olnu' külh jo' aastakümnit kimmäs sõprus, a hulka hääd tõi kultuuripääliin meilegi. Nii läts õigõ piä pääle kultuuripääliina aastaga pidämist Eestih vallahõ tüü pikälevindünü' haldusreh-vormi lõpõtamisõ nimel. Ku olõsi-i jo Obinitsa kultuuri-pääliina sündmüisi läbiviimi-sõst kokko tulnu' ja kuuh toi-mõndama' harinu' tüürühmä, kiä nakaš no' ajama, õt saasi' ütime Setomaa vald, sis võinu' haldusrehvormgi Setomaa jaost minnä' kuigi tõisildõ. Vai vähämbält olõsi tüü Setomaa valla nimel olnu' hulka rassõmb.

Tõõnõ märgotamisvuur, kohe mi Bogátaga olli ka kut-sudu' rahva ette kõnõlõma, putus soomõ-ugri kultuuri-pääliinu tulõvikku. Ku kavva Vinnemaa riik ja ütiskund mi jaost lukuh püsüs, mõista-i parhilla' viil kiäki üldä', a soomõugrilaisi eläs ka muial maail-mah. Sooaoni olõ-i veiga hõste õnnahtanu' tõmmada' hõimu-liikumistõ saamõ (nä omma' rohkõppa harinu' tegemä ütitsit tegemisi Ameeriga ja tõisi

ilmajako põlisrahvidõga) ni ka Ungarih ja tõisih Euruupa maieh elävidele madäreile võisi' rohkõppa miilde tulõta' vannu hõimukõüdüssit. Viil võiva' edespidi kultuuripääliina iist vitä' mi lähko' sugulasõ' liivläse', Põhja-Skandinaavia väiko' rahva' kveeni' ja meäläse' vai eiski mitmõ' perändkultuuri paiga' Eestih Kihnust Pohiran-nani. Ja muidogi om sooaigsõh ilmah hulka soomõugrilaisi elä-mäh ka välähpuul ummi põlit-sit elokotussit – konagi või soomõ-ugri kultuuripääliina tiitli minnä' kogoni Ameer-iga Ütisriiki vai ütiskõik kohe muialõ, koh küländ herksämbit ja tegüssit hõimlaisi kuuh toi-mõndamah löüdüs.

Vahtsõ kultuuri-pääliina valiminõ

Seminaaripäiv nakaš jo aigupite õdaguhe viirdümä, a tegemäldä' oll' viil üts tähtsä ülesannõ: vahtsõ kultuuripääliina vali-minõ 2025. aastagast. Jalki oll' võistlustulõh kats kandidaati – Eestist Narva ja Põhja-Ukrai-nast Nižõni liin. Mõlõmba saa-digu' anni' ülekaehusõ ummist plaanõst ja seledi', mille võisi' õkvalt näid valli'.

Narvah ja Hummogu-Viro-maal laembalt om pikk soomõ-ugri aolugu – siih om eest-läisi vai virolaisi kõrval elänü' ka vadälasõ', isuri', ingerisuum-lasõ' ni nä toimõndasõ' siih-mail ka soo ilma aol. Vadälasõ Kuznetsova Ekaterina juhtmi-sõl om jo' mitu aastakka tegut-sõnu' Narva Ingeri Maja, a hõi-muasja ajasõ' joudumüüdä ka Tarto Ülikooli Narva Kol-ledž, Narva Muusium, inge-risuumlaisi seltsi' ja töösõ' kultuuriasutusõ'.

Nižõnih, koh kõõ om elänü' mitmidõ rahvidõ esindäjit, om jal' vanah Gogoli-nimelidsõh Riiklikuh Ülikoolih tettü' soomõ-ugri osakund, kinkal ollgi suuv valitust saamisõ kõr-ral kultuuripääliina aasta-gaprogrammi iist vitä'. Ukrai-nah om kujonõnu' ka teküs soomõugrilaisi kogokund, kiä aja nii umahindä asja (midä põlisrahva' Vinnemaal joht tetä' saa-i) ku tugõ Ukraina vabadusvõitlust.

Neläliikmõlinõ valimistoim-kund, kohe ka Bogáta oll' mää-rät, võtt hindäle puol tunni aigu mõlõmba kandidaadi kava hin-damisõst. Nikavva tõisilõ tut-vust Ingerimaa lutõri papp ja kirämiis Survo Arvo umma vahtsõt ingeri lauluperimüse põhäl kirotõt eepost „Kor-vekkõ“. Survo Arvo om vällä andnu' jo peris mitu säänest eepost nii ingerisoomõ, isuri ku vadä keeleh ni nailõ om viil piä mano uuta'. Ku mõtõlda' taa pääle, ku veidõ om isuri ja vadä keeli kõnõlõjit täämbädsel aol alalõ jäänü', tulõ tälle timä tüüh pallo avvu ja joutu suuvi'.

Ni joudsõgi kätte aig valik vällä hõigada'. Toimkund oll' otsustanu', õt tulõval aastagal piät soomõ-ugri kultuuripääliinast saama Narva. Ütehkuuh tõisi Hummogu-Viro maakunna paikõga oll' Narva esindäjit paika pant kirriv ja hõste läbi-mõtõldu' aastagaplaan.

Tulõval aastagal, ku Euruupa Kultuuripääliina tegemisilõ om Lõunõ-Eestih punkt pant, om meil sis kõigildõ põhjust kos-tilõ minnä' paarsada kilomeet-rit põhä poolõ Narva. Seto rahva kokkoputmisõ' vadä-laisi, isuridõ ja ingerisuumlai-siga omma' jo mitmitsatu aas-takkõ vana'. No' võimi uma vana sõprusõ jal' vahtsõhe kim-mäst tetä'.

Setokeeline Täheke keskendüs kultuuripääliina aestagal kultuurilõ

Vahtsõnõ setokeeline latsi-aokiri Täheke om päämätselt pühendet Õuruupa kultuuri-pääliina aestagal kultuurilõ.

Tähekesõh om ülebsootška Leima Evelini ja Rahasepä Rai-neri luulõtusõ' seto kultuurist. Kalkuni Andreas ja Sarvõ Õiõ omma' vällä otsnu' huvtava' jutusõ' Eesti Rahvaluulõ arhiiv-ist ja ilosa jatu om kirotanu' Kivirähu Andrus. Saatse muu-sium sai 50, tuuperäst kirotõ-

das muuseumist ja ka' Haava-ossa Paulist, kinkal oll 100. sünnüaestagapäiv. Aokiräh om luukõnõ seto labaga' kandlõst ja Jumalamäest. Meisterdämisõ leheküle pääl om tundõnägo, kokanulguh makõsüük, viil om mõistatamisi ja latsil kirotõt jutukõisi.

Nii ku õks, om Tähekene kaa-sõst kaasõni' setokeeline. Soo Tähekene om säitsmes. Edi-mäne setokeeline Tähekene

anti vällä 2018. aestagal Seto Kuningriigipääväst.

Tähekesõ päätoimõndaja om Martsoni Ilona, toimõn-daja Hindrikusõ Kadri, ütidselt vidävä' kokkosäädmist ja kõr-raldamist iist sootška Laaneotsa Annela ja sootška Sarvõ Õiõ.

Kõik Setomaa algklassõ koo-lilatsõ', Seto Latsi Kooli latsõ' ja kultuuriklubi Setoluu latsõ' saava' sügüsetseh jaoh aokirä kingtüsõst. Aokiri joud õkka

Setomaa latsiaida ja raamadu-kokko. Tähekest saat hindäle osta' Seto Kuningriigipäävä aigu, müüki pandas Setomaa Turismiinfopunkti Verskah ja õkka Setomaa Muusiumi.

LAANEOTSA ANNELA

Setokeelidsõ Tähekesõ üts kaasautoridõst
Berg Emilia
Tähekesega' Verskah.
Laaneotsa Annela pilt

Seto Odüsseia

VEESAARÕ ANNE

Mitmit aastakkõ tagasi johtu kuuldma Zetodõ plaati ni sääl pääl oll' laul „Sõda om lännü sõudõmahe“. Tuud luku kulssi õkva mitu vuuri perrä. Ma olõ muusikali žanriga aastakkõ kokko putnu ni mullõ anti kostki tiidä, õt šoo om õkva muusikali laul, sääne narratiiviga asi. Sis valitõ Euroopah rahuaig, vaest olõ-s vindläse' viil Krimmigi putma lännü'.

Aig läts, ašatoimõndusõ' võt-sõva' ao. Ma sai Kauksi Üllega tutvvas, amki olõsi' võinu' saia'. Kõnõli timäga, õt vaia tetä' setokeeline muusikal, minnu om inspiriirnu tuu Zetodõ laul. Laulul omma' Ülletõ sõna', tull' vällä. Ülletõ margo' ni lää-s nädälitki, ku tä mullõ kirä saat, üteh libretoga, päälkiräs „Seto Odüsseia“. Euroopah nakaš sõda ni tundu aig lavastus tetä'. Märgodi, mia märgodi, õkva parhilla' om aig pääle naada'.

Edimäne miis, kiä šoost mõt-tõst tiidä' sai, oll' Leima Matis, timä tege muusika, mis muusikal ilma muusikata om. Kõnõli Leima Aarnega, kiä om Kuningriike kõrraldanu ni tiid, kuvva-muudu asju aia'. Aarnel lätsi' silmä' palama. Asi nakaš ede-

Kae' perrä!

■ „Seto Odüsseiat“ mängtäs kümnel kõrral Luhamaa küläplatsil: 30., 31. juulil ja 1., 4., 5., 6., 7., 8., 9., 10. augustil 2025.

nemä. Palssi lavastajas Pähk-limägi Elina. Elina silmä' palli' ulliväega. Esiatendüs om aas-tagaga peräst, edimäne pruum oll' ar'. 3. juunikuu pääväl trehvs-simi kogo kambaga Tartoh, muusikakoolih Helivõlu. Õkva tull' sääne kimmäs energia püstü.

Sis om nii: maailma edimäne setokeeline muusikal tulõ lava pääle 30. juulil 2025 Luhamaal. Kunstnikus saa Hermeliini Iir, koreograaf om Tormi Piret, vedosnik Seto Kuninglik Muusikaliteater Leima Aarne iistvidämisel. Mängvä', laulva', tandšva' ni taplõsõ': Koppelmaa Lauila, Jäägri Merca, Linnamäe Jekaterina, Uibomäe Kethi, Veesaarõ Anne, Sootsi Ago, Mäsepä Lauri, Seimi Agur, Riit-saarõ Evar, Käosõ Karel, Taga-mõtsa Tarmo, Angerpika Siim.

Ja lugu lätt käuma: Odüsseus vöödõtas sõtta. Kiäki taha-i sinnä' minnä', sõda om mihi jaos vilets valik. Sõta peetäs

„Seto Odüsseia“ edimäne lugõminõ.

Leima Matisõ pilt

kättemassus, himurusõ peräst, uhkusõst, ahnusõst, tahetas võimu saia'. Ütskõik, midä saagis saias, tundva' mehe tuust rõõmu veidokõsõ aastakkõ inne surma. Mehe koolõsõ' varandust takah aieh.

„Seto Odüsseia“ kõnõlõs aost, ku Trooja sõast om müüdä lännü aastakka kümme ni viil kümme aastakka om Odüsseusõ roitmisõ' olnu', tä om eloh. Kotoh uutva' timmä naane

Penelope ni poig Telemachos. Naasel om hädä kolmõ kosila-sõga, kiä' tahtva' timmä naasest ni pridanas kuningriiki. Pääte-geläne Odüsseus rändäs juma-lidõ, nõidu, nümfe man ni treh-väs allilmah koolnudõga. Igätsiis uma kodo perrä om ulli-väega suur.

Ütski sõda lõpõ-i sis, ku kirä perrä lõpõs. Ütski sõda lõpõ-i inne, ku kiäki timmä inämb mälehtä-i.

Tah lavastusõh om tun-dit, igätsüst, nalja, muusikat, tandsu, kakõlust, päätähtsä om tingimuisilda' armastus.

Libreto autor Kauksi Ülletõ, kinkõ menuka' lava-luu' „Taarka“, „Peko“ ja „Obi-nitsa“ omma' purustanu' algu-peränditõ publikurekordit, võitnu' Eesti Tiatragentuuri ja Kultuurkapitali aastapreemijit ni Kristi ja Siim Kallasõ fondi avvuhinna, ütles: „Ku Home-

rose eepos „Ilias“ om sõa üli-stämiso ja kangõlaslaula kogum, sis „Odüsseia“ om lugu sõast vällätulõmisõst, sõatüdimüsest, sõahaavust ülesaamisõst, kodo ja rahu poolõ liikmisõst. Teksti luumist omma' inspiriirinü' seto kultuuri ja kreeka põlis-kultuuri ütisosõ, poliitilnõ situatsiooni, huumor, laulu- ja ikukultuur. Homeros olõs vabalt võinu olla' seto leelo-esä.“

Mõni sõna vahtsõst raamatust

Jaaniapävä, 7. juulil oll' Miktä-mäel Inara ilosah kohvitarõh hulga rahvast. Oll' Hainsoo Minna raamatu „Minna laulu“ esitleminõ.

Raamatu sündümisõst kõnõli' nii Minna eis' ku ka kokkosäädjä Hainsoo Ene, projekti kirotaja Leima Evelin ja toimetaja Palmi Silvi. Tuudi mitu üsätüt lille ja üteldi süämest tulõvit sõnno. Helmise leelopark laul' hulga laulõ. Pakti hüvvä süüki ja raamatu pildiga torti.

Minna om laulõ loonu joba pallõ aastakkõ, ümbre kolmõ-kümne. Edimäne laul sai täl tett uma leelopargi lauljalõ Veeralõ sünnüpääväst. Sama aastak sai laulõ joba ka kuningriigipääväl Miktämäel sõnolistõ võist-lusõl. Jo järgmitsõl aastagal tull' Luhamaal edimäne kuningriigi sõnolisõ tiitli. Taad avvunime-tüst om Minna saanu kokko säitsmeh kuningriigih.

Minna om laulõ tennü umast kallist kodost ja kallitõ inemistõ mälestüsest, leelokooridõ täht-päivil, tuust, mis ümbretsõõri ja mi umal maal sünnüs, visanu nalja ja laulnu latsõkõisilõ. Sõnolisõ laulu' omma' muidogi tett tuu perrä, kuis teema oll'.

Raamatuh om üts hüä asi tuu, õt siih om neläkümne laulu man ka QR-kood ja ant link, kost saat kullõlda', kui üts vai tõõnõ laul kõlas. Nii saa õga-üts üteh pruumi' laulda'.

Šooh raamatuh om pääle Minna tett 100 laulu ka mõnõ'

„Minna laulu“

- Autor: Hainsoo Minna
- Toimetaja: Hainsoo Ene
- Keeletoimetaja: Palmi Silvi
- Kujondaja: Urmi Evelin
- Projekt: Leima Evelin
- Välläandja: SA Setu Kultuuri Fond
- Tugõja: Eesti Rahvakultuuri Keskus
- Päälkirä kiri: Pagana / Andersoni Mart
- Trükjä: Print Group

luulõtusõ' ja lisast mäles-tüse' leelokoorih Helmene oltu aost. Naa' mälestüse' ommaki' nigu Helmise leelopargi kroo-nika, saat tiidä', kiä' kuna laul-mah käve', koh käuti ja midä tetti.

Raamatuh om hüä ka tuu, õt mi saa lukõ Miktämäe kandi keeleh, selle õt Minna kiil om taa kandi kiil. Om väiga tähtsä asi, õt õga nurga kiilt saasi' ka raamatih lukõ', õt kiilt ka tõisilõ tutvustada', julgustada' inemisi

umma kodokiilt kõnõlõma ni mitte unõhtama.

Minnaga edimäne kokko-putminõ oll' mul timä loomingu kaudu. Oll' vaest 2013, ku naksi toimetama Seto luulõ antoloogia ja sis mõtli, õt kiä taa naane om, kink luud leelot ja luulõ-tusi ma toimetä. Edespidi õks kai teräsembält ja ai eiski üts-kõrd üteh kuningriigih Minnaga juttu.

Aig läts õks edesi. Naksi kokko säädä „Seto kirävara“ safa perämäst raamatut „Kodo-tulli valgusõh“ (2017). Tuud raamatut kõlbaš mu meelest kõkõ paremahe alosta' Minna luulõtusõga „Tii“.

Üts mõts, üts kurõmafasuu ja tii. Üts tii ja külä sääl, mis alal viil. Sääl om su sünnükodo ja tuu tii, kost õnnõ mintü, mintü, om uutmah viil. Sääl eläs sino imä-esä kiil, mis sinno sünnüst saati saatno. Kas õnnõ kavvast viil?

Minna luulõtusi om sääl viil paar tükkü. Eis' ma kiroti tuul-aiga raamatu alostusõh, õt Minna om tundliku närviga tuu suhtõh, mia ümbretsõõri toimus. Ja õt timä om ka üts nuist autoritõst, kinkõl terve luulõkogo jaost jääs loomin-gut vähätest, a tahasi' tõisilõgi timä kirotoitut tutvusta'.

Tull' vällä, õt tuukõrd ma essü. Minnal oll' luulõtusi ja laulõ terve kogo jaost ja tulõ

kõik aig õks ka mano. Selle õt lubadus om täl ka ant:

*Kuni viil elä, imekene,
kuni linik liki pääd,
kuni latsõ' mul lavva takah,
lastõ heli jo hällüpaigah,
lasõ-õi leelol ma liiga tetä'...*

Ja tõõsõh lauluh:

*Nüüd saa-ai ma vanah vakka olla,
ellä' ilma ilolda,
oi-jaa, sõbra', sõbrakõsõ,
ellä' ilma ilolda.*

Mi kuuhtüü Minnaga läts hõste. Minna om nii lämmi ja umanõ ineminõ, õt ma olõs nigu vana tutvaga kõnõlnu. Kõost mi kõnõli, pallõt aroti, kõnõlõmist ja helstämist joba oodi. Tuu lämmüs, inemistõhe hõste suhtuminõ, a ka kimmäs olõk ja õigõ aša iist väläholõ-minõ om Minnalõ nii umanõ. Samal aol ku muu avita-i, sis nali õks avitas. Ja Miktämäe kandi kiil sai mullõ selgembäst. Oll' hüä kuuhtüü. Aitumma, Minna! Oll' hüä kuuhtüü Urmi Eveliniga. Aitumma! Raamat sai illoš!

Ja, Minna, jäägu-i istma, käe' rüpih, selle õt:

*Tuhat tüüd sul ommõ tetä',
sada ašajamist,
laulma minnä',
pliiaats võtta',
vahtsõnõ laul taht tegemist.*

PALMI SILVI
raamatu keeletoimetaja

Hainsoo Minna uma raamatu esitlõsul.

Palmi Silvi pilt

Värmilinõ Vana Jüri seebipuu.

Teervaldi Reigo pildit

Näpotüütalodõ kaemisõ päiv om šoost kõrrast müüdä saanu'

6. juulil, seto jaani-laupäevä hummogu tei' 13 Setomaa tallo, müügikotust ussõ' vallalõ kultuuri- ja näpotüühuvilisi külälisi jaost.

KALADINGRIT

Seto Käsitüü Kogo vedosnik

Vastavõtjidõ jutta perrä oll kuulda', ot huvilisi käve. Oll säntsit talla, koh käve 20–30 kaejat, a mõnõ kotosõh käve veidepä rahvast.

Pia kõik talo' olli' arvõstanu', ot tulõ hulga inõmisi, a piirkun-nah oll pallo õgasagamatsi toisi üritüisi ka' ja tuuperäst kõigipooli haaru-us rahvast. Külälisi käest õks küüsiiti, ot kost nä tulõva'. Kõgõ kavvõlitsõba' olli' tulnu' Jaapanist, Portugalist ja Soomõst. Eestimaalt tulti Talinast, Sakust, Sauelt, Tartost, Tabasalust, Jänedält, Elvast, Otepäält, Võrost, Saarõmaalt, Keilast, Vändrast ja Kähkövast.

Eloaadi mõttõh oll kõigil huvtav kaia' näpotüüd. Kõik talo' olli' tennü' suurõ tüü näütüisi väläsäädmsõ ja kujondamisõga', võinu' õks olla' inäbä huvilisi kõkkõ tuud illo kaemah.

Sooaestaga teema oll anomanulk. Külälisõ' sai' nätä' eri ao söõgianomit, tiranikkõ, lavvarätte, kõõgikaapu.

Jo 15 aestaga iist Seto Käsitüü Kogo edimätsil aestagil olli' mõttö', ot meil siih võisi' olla' näpotüütalo', ateljee', galerii', koh meistri kotusõpäl näütäs, ot kuis tetäs seto rõivit. Mi unisti, ot mi eis' piasi-i kotost

Pakutrüki trükikua noorõ meistri' Obinitza Galeriih.

Paloka Gerd kuda kaputat.

Mõnõ' kirotusõ' vastavõtjidõ puult

- Pääle ostmisõ tunti huvvi ka', ot kiä' om asä tennü'. Külälisõ' sai' tiidä', ot kuvvamuudu meil hammit koetas, kirju kofatas, kuis pudelisuvvüüd tetäs, kuis siipi keedetäs, kuis tetäs pulgapillo jne.
- Obinitza külä pidi samal pääväl ka' küläpäivä ja laata. Galerii' oll hüä miil, ot Evari vahtsidõ pakkaga' trükimisõ opitarõh käve hulga T-särgi ilostaiji.
- Verska talomuuusiumi päavarahoitja kitt, ot kats külälisõ olli' Rāpinä tekstiili eriala tudengi', kiä' otsõ' mõttit uma lõputüü

- jaost ja lubasi' tulla' hoiukotust vahtsõst kaema.
- Söögikotusõ' tõi' vällä, ot näide mano joudsõ' inemisõ', kiä' sai' siih pererahva käest tiidä', ot Setomaal om sääne päiv.
- Näpotüühuvilisõ', ku nä olli' arvu saanu', ot üteh taloh om seto rõvih nuurmiis, kiä' kuda, olli' väiga' üllätünü' ja herevil.
- Vallalitsi värridõga' talopäiv pand kõkkõ korda säädma, muido sääil ilmakõsõ veerepäl võit rahuh kergebähe võtta', külälisi kau harvakutti, õnnõ umadsõ'.

kavvõndõhe minemä, ot umma kraami müvvä'. No' mi olõgi' joudnu' tuuhu aigu, ku kotusõpäl om midä kaia', osta' ja pruumi' – a kuvvagimuudu mi pias joudma tooni' maani', ot teemast huvtõt lõvväsi' meid

parebahe üles. 2. augustil om Setomaal Eesti Rahvakunsti ja Käsitüü Liiduga' kuuhtüüh näpotüüpäiv, koh jäl' omma' talovärä' külälisilõ vallalõ.

Kuvvamuudu minnä' edesi kultuuri- ja näpotüütalodõ päi-

viga', om parhilla' viil segäne. Vaest olõs tark tetä' värehti' vallalõ aprilli- vai maikuu aol, ku omma' pilopäevä'. Samah, om septembrikuugi' illos aig Setomaalõ tulõki jaost. Elämi, näemi!

Seto Folk – tandsih suvõh!

Juunikuu tõesõh poolõh oll pikkä aigu oodõt Seto Folk alapäälkiräga' „Avida' kanda'“. Šool kõrral oll katõpääväne matka-, muusiga- ja perimüsfestival, mia tõesõl pääväl lõpõtõdi tandsupeoga' „Kadäh kavvõkõsõ“.

Ilm oll illos. Poolõtõesõ aes-tagä iist olnu' Seto Folgil oll pörgokuum, a šool kõrralgi mi sai ütäl pääväl tuud ka' tunda'. Kõgõ inäbä putut kõva kuum vaest tandsjit, kinkõl tull proovi tetä' läbi päävä. Tandsupidolõ oll tulnu' üle Eesti 600 tandsjat, oll tult Kihnust, Mulgimaalt, pääliinast ja muialtki'. Nä kõik olli' pallo trenni tennü' ja hafo-tanu' tandsa, ot anda' Seto talomuuusiumi moropääl üts illos tandsuetendus.

Setomaalõ tulnuisi uut iih mõnigi' üllätüs nii olmo ku meelelahutusõ poolõpäält. Saa-ai jättä' ütlemäldä', ot pia kõik tandsja' olli' väiga' häirit ja eiski' pahadsõ' tuu pääle, ot näile anda-as terve festivali passi, nä sai' pidoplatsi pääle uma kuiepikkusõ rassõ tree-ningu iist õnnõ viimätsel pääväl. Kiä' tahtsõ ka' festivali edimätsel pääväl proovõ vaihõaol kultuuri nautima minnä' ja õdagu pidotsõda', nuil tull eis' pilet osta'. Mõnõ' tuud ka' tei', a kahõs õnnõ mõnõ'. Tõõnõ-kõrd võisi' üritüse kõrraldaja' mõtõlda' tsuut laebalt – 600 tandsjat + näide pereh jätt piirkunda maaha peris pallo rahha ja olõs tuud tennü' laadaplat-sil umatett näpotüüd ostõh ja väiga' hüvvä süüki süvveh.

Hallõ om tuust, ot tandsja' sai' festivalipassi defitsiidist tiidä' valu inne festivali päälennakkamist. Kaibati ka' tuud, ot massulda' parkminõ oll õnnõ ütäl pääväl ja ot tandsupereh visati pühapääväl koolimajast vällä kell 12. Nii latsõ' ku ka' täüskasunu' panni' hinnäst esinemisrõivih bussõh ja magasi' proovõ vaihõaol puio all. Olgu' ült, ot proovi' naksi' pääle inne kellä katsat ja laagripilatsil telk-lah oll herätüs hummogu kellä säitsme aigu. Kõik õks tuu jaost, ot saasi' proovi tetä' inne suurt kuuma. Kiä' viil tulõ säntsido tingimuisiga' Setomaalõ tandsupidolõ, tuud mi näe järgmätsel kõrral.

Folk eis' oll nii ku õks väiga' hõste kõrraldõt ja huvtav. Setomaal mõistõtas üritüisi kõrralda' säänestmuudu, ot kõik juusk ku langapiteh. Šool kõrral oll hüämiil tuust, ot laulu-lava oll platsi tõesõh otsah ja oll saanu' vahtsõ näo.

Folk om ummamuudu sõpru kokkosaamisõ kotus. Mõnt tutvat näetki' õnnõ siih ja sis om hüä üle pikä ao kõnõlda' ja kultuurist hüvvämiilt tunda'. Seto folk om sääne tasalik olõmisõ kotus, kohegi' olõ-õi kipõt, om

aigu olla'. Kõik om käe ja jala man, programm om säet säänestmuudu, ot mõtlõt, kohes läät ja koh olõt, pia-ai ütüst paigast tõistõ juuskma. Viländi folgil om kõikaig paras tõmb-lõminõ ja tüüneleminõ, selle ot õgalõ poolõ muido maha-ai sisse. Seto folk om perresõbralik ilma tüünelemisõlda'. Siih om apar ja tegemisi kõigilõ.

Latsimoro oll šool kõrral viluh, koh sai hindäle rāti vai minkõgi tõesõ rõiva pääle pakuga' ilostusõ tetä'. Oll vaprusõhelmidõ tegemisi tüütärõ, mia om kõõ sääne hinge kosutav ettevõtminõ, mia tulõtas meele miilde, ot ku väiko' omma' mi hindä murrõ' tõisi kõrral. Ja muidogi' oll muusigafestivalil ka latsi jaost pillimäng ja laul-minõ. Tegemisi oll õgalõ iäle.

Mul hindäl oll suur hüämiil jäl' olla' Zetodõ kodomoro kontserdil, kost kõik aestagidõ iist naas pääle. Zetod om ku kvalliteetvein, mia lätt õga aestagaga' parebast. Mi kõik mälehtä tuud aigu, ku nä alosti' ja kogo-kund kõrraga' näide vahtsõ helükelega' ütäh lää-äs – nä rikva' vana' laulu' ar'. Toona' nä vaest eis' ka' usu-us, ot säänestmuudu edesi põrotasõ', ot näide uma' latsõki' näile lava iih ütäh saava' hõigada'. Zetodõ avvus-taja' tiidse' laulusõnnu pääst ja kõõ om hüä, ku kontserdil kul-lõja' hinnästunõhtavalt ütäh laulva' ja esinejä' kõrrast omma' vaiki ja kullõsõ' näid. Või jul-gõlt üldä', ot Zetod om Setomaa kultuurisaadik ja visiitkaart.

Piagi' om laul „Nälädsõ' näio'“ hitt nii ku tõesõ', tuud sai kuulda' ka' folgil. Erälde tahasi' viil vällä tuvva' esinejist Eesti üttele kuulsabat hitimeistrit Ilvese Aapõ, kiä' mõiu mõtlõmapandvalt uma vimka lauluga', kohe oll sisse polmit tukõv sotsiaalnõ nulk. Ku olõt nii kõva hitimeistri, sis võit uma luuduga' tetä', midä tahat. Aapo pia-ai hindäle kirotama hitte, tä arvada' viisisi-i' nii pallo esinemäh kavvu'. Lihtsap om kirotä' laul ja panda' tõesõ' lava pääl „võimlõmma' ja eis' habõnihe naarda' ja hüvvämiilt tunda' raha iist, mia' tulõ. Hüä om mõntkõrd kullõlda' midägi, mia' om otsapiteh nii hull, ot pand mõtlõmma, ot mille kül' šoo lugu tetti, ja tõistpiteh om nii hüä, ot tunnõt kõrrast hüvvä olõkit.

Eesti kultuurimaastigul om Seto Folgil uma kindla kotus ja sääil käävä' päämätselt jo aestatki nii ku sama' inõmisõ' – kõikaig vöödas vahtsit sõpru ütäh. Folgil om ehedüst ja lahedust kõõlõ perrele.

Ma soovi folgilõ pikkä ikä ja tugõvat hoitmist kõrraldajilõ, kiä' tuud rassõt vankrit vidävä'. Tii' tiit supertüüd!

LÕIVU MERLIN

Tandsupido Verskah.

Lõivu Merlini pilt

SÜNDMUSÕ' SETOMAAAL

- **2. august** kell 12
Seto Kuningriigi
latsipäiv Obinitsa
puhkõkeskusõh.

■ **2.–3. august** kell 12
üle-eestilidsõ' näpotüü-
päävä' Setomaaal
Obinitsah.

■ **3. august** kell 12
XXXI Seto Kuningriik
Obinitsah.
- **3. august** kell 21 „Suvõ-
õdak Setomaaal“ üteh
Lenna ja Ravva Mihkliga
Ilmaveere keskusõh.

■ **8. august** kell 11 Treski
inspiratsioonikonverents
Treski küünüh.

■ **9.–11. august** kell 12
Treski muusika-
ja inspiratsioonifestival
Treski küünüh.
- **10.–11. august** kell 11
XII Seto kostipäiv.

■ **19. august** kell 9
paasapäiv Obinitsah.

■ **19. august** kell 20
paasasimman Obinitsah.

■ **20. august** taaseis-
saivsbumispäävä
pidäminõ Petserimaa
Vabadussamba platsil
Verskah.
- **20. august** kell 18
Lepä kirmas Lepä küläh.

■ **17.–18. august** kell 11
Peipsi Söögi
Huulits.

■ **24. august** kell 9
Lüübnitsa sibula-
ja kalalaat.

■ **24. august** kell 18
Trad.Attack! 10 x Treski
Treski küünüh.

Obinitsa Uus Teater OUT esitles
kõgõperetükkü „Helde puuragoja“

Obinitsa Uus Teater asutõdi 2021. aastal kohalikõ tiatrihu- vilisi-harrastusnäitlejide soo- vil. Olõmi tegusa' joba neländät huuaiga. Mi olõ lavalõ toonu' näüdendi' „Põhitüü“ (2021), „Nigu nõidus“ (2022) ja „Kuld- kalakonõ“ (2023).

„Helde puuragoja“ om mui- nasjuttõ, mõtsatarkuusi ja elo perrä kokko kirotanu Kauksi Ülle. Šoo om kõgõlõ perrele paslik tükk. Etendüseh om mõtõlust ja hulka laulõ. Ärke' teke', mehekesõ', mis ti tiite, viite hukka mõtsakõsõ ... Aga puu' omma', puu' omma' hellä'

„Helde puuragoja“ pruum.

Sundelli Harri pilt

velle'. Etendüse' Obinitsah Teatriküünih 15. augustil kell

19 ja 16. augustil kell 19. Näüdendih mängvä' Riit-

saarõ Evar, Kuusk Kairi, Malkov Pille, Orava Kairi, Hõrna Rieka, Blumi Priit, Hõimla Siiri, Pärtini Sirid, Kuningas Madis, Kauksi Ülle. Heli ja valgusõ iist kand huult Sundelli Harri. Lavastus ja lavakujondus sünnüs kõigi näitlejide kuuhtüüh. Nõus- tanu' omma' lavastust Siimetsa Moonika ja Veesaarõ Anne.

Pääse suuril 10 eurot, lat- sil 5 eurot, kotusõ päält saat osta', aga hüä om umast tulõ- kist tiidä' anda'.

Info: Kauksi Ülle, tel 5656 9079.

Obinitsa Uus Teater

Miku Odõ – Helbi külä
innidseao lauluimä

19. augustil sai 100 aastakka aost, ku seto lauluimä ja rah- valaululik Miku Odõ (Jevdokia Kanniste) elotii timä 67. elo- aestagal joudsõ lõpulõ. Tae- lova surnuaiah, koh Odõ vii- mäst und puhkas, om olukõrra sunnil raa' hainatõt ja ristki' katski. Ku vidä, sis mi saa vaest Odõ surmaaestagapääväl kul- lõlda' Taeluva kerigukellä hellü timä eloao kodokotusõh.

No'sama luud MTÜ Helbi Küläseltsi iistvidäjä' omma' otsustanu' panda' mälestüs- kivi lauluimä kodokotusõ mano Helbi küläh, koh Odõ elli 42 aastakka. Kivi pandas tii viirde Kõo talo maie pääl, koh Odõ uma eloal päämätselt toimõt.

Ku kõik lätt kõrda, sis kivi mälestüstahvliga avamispäiv om 18. august ja sääl laulva' ka' seto leelonaase'.

Miku Odõ. Kangilaski Oti pilt

MTÜ Helbi Küläseltsi, mia om registrihe kandmisõl, asu- tajist omma' Rivese Helen ja Linnamäe Helena. Ku paprõma- jandusõga' lähebil päivil ütele poolõ saa, sis mi ooda Helbi ja innidse Kropkova küläga' kõü- det inemisi küläseltsi liikmõs astma. Helbi küläh om täämbä tiidäolõvalt rahvastiguregist- rihe kannõt 37 elänikku, kedä olõki-i nii väiga' veido'.

Meil om hüä miil, ku mi külä kasusi' ja arõnõsi'. Parhilla' om kõrda tett ja tegemisõl mitmit talla, minkõ üle mi saa õnnõ hüvvämiilt tunda', kukki' mi olõ sõna kõgõ õgvõbah tähendüseh katõ ilma piiri pääl. Mitmõ talo maa' lõpõsõ' riigipiiriga'. Eesti- maa ja Õuruupa Liit saava' mi talla maiõga' otsa. Mi olõ pidänu' üte jao ummist maiõst ar' andma Eesti riigipiiri vällä- ehtämisõ jaost. A mi nurisõ-õi, mi olõ tenoligu', luutõh, õt mi piir om hoiõt ja siihpuul om julgõ ellä'.

Mi tahasi', õt mi saasi' kokko ka' tõisil päivil pääl migula- päävä, mia om 22. mail, õt üteh- kuuh olla', laulda', tandsi', nii- samata jutata'. Piirimatk läts kõrda. Mõnõ' ütidsõ' suvidsõ' õdagusõõgi' pääl päävätüüd olõsi' kokkosaamisõ jaost hüä', õt mi ütstõist opisi' parebahe tundma, selle õt küläh om vahtsit noorõbit ja kavvõbalt tulnu' inõmisi. Ütehkuuh unis- taminõgi' olõs abist siih šooH vaikeloh. Tuu olõ-õi õnnõ tuu peräst, õt siih meil, külärah- val, olõs hüä, a ka' tuu jaost, õt kavvõba nulga rahvas lõvväsi' tii mi mano. Ja ütehkuuh püv- vämi, õt mälestüs ütest kuul- sabast lauluimäst Miku Odest jääsi' alalõ.

RIVese HELEN

Reissarõ Leo
100. sünnüaestagapäiv

Aitõmma, Reissarõ Leo (19.07.1924 – 10.07.2001) umadsõ', õt ti kõnõli' mäles- tüisi umast esäst ja õt ti umma kodokotust Miktämäed ja Setomaaad umah süämeh ja tegemisih olõt hoitnu' ja kogot kroonikidõh järgmätsilõ põl- vilõ alalõ hoitnu' Miktämäe koolimiist.

Miktämäe tsassonidõ mano panti Reissarõ Leo 100. sünnüaestagapäävä avvust tälle pühendet mälestüspink. Aitõmma, Kütisaarõ Kalmer, õt sa mõttö elloviimisõl meid avitit!

Paar nädälät saat õgal aol kaia' ja uuri' kogot kroonikit Miktämäe teenindüspunkti saalih. Mi tulõdi miilde huv- tavvi lugusit, juhtumisi ja nuid

Reissarõ Leo pink. Eräkogo pilt

om hulga ka' kroonikih kiräh. Edespidi omma' teosõ' uur- misõst Miktämäe raamadu- kogoh.

Ku loet innitse ao ello, sis lõvvät säält märke ja seosit par- hillatsõ aoga'.

KASE PIRET

103
AASTAKKA
SETO KONGRESSIST

XIV
SETO
KONGRESS

9. oktoobril 2024

SÜNNÜPÄÄVÄ' AUGUSTIH

- Mäeste Paul – 89**
1. august
Seto leelopäivi
algataja

Timmo Margus – 63
1. august
Setomaa Liidu
vedosnik

Taro Igor – 43
1. august
poliitik

Sarvõ Ants – 41
1. august
laulumiiis

Aida Elenora – 65
3. august
leelonaane, laulja

Gomezova Anzelika – 44
4. august
sootška

Pai Peeter – 55
5. august
Seto Miihi Summa,
kerigukoori laulu-
ja pillimiis

Vahteri Erna – 86
6. august
Ilolisõ leelonaane

Heliste Leida – 77
9. august
söögi- ja joogimeistri,
leelonaane, sõnolinõ

Hõrna Aare – 65
9. august
sootška, Seto Kongressi
Vanõmbidõ Kogo liigõh,
Seto Miihi Summa
laulumiiis

Pedaja Mirja – 28
9. august
Helmekaala'
leelotütrik

Rahasepä Maria – 74
10. august
Ilotsõõri iistvidäjä

Tubli Olga – 87
11. august
Sõsarõ leelopargi laulja

Laanetu Eevi – 73
11. august
Kuldatsäuga
leelonaane

Kooseri Rein – 62
11. august
Seto Miihi Summa
laulumiiis, Hõpõhelme'
ja Meremäe mehe'
laulumiiis, Setomaa
põllumiiis

Selarti Anti – 51
11. august
aoluulanõ

Tarrosõ Rein – 61
14. august
Seto Miihi Summa
laulumiiis, Meremäe
Kooli oppaja

Korela Tea – 57
15. august
muusiumitüütäjä

Künnapuu Ene – 67
18. august
Helmekaala'
leelonaane
- Peegli Urmas – 52**
18. august
ettevõtja

Kunsti Tiitu – 66
19. august
muusiumitüütäjä

Leima Laurits – 35
21. august
pillimiis, helüluuja,
aokiränik

Leivo Kairi – 53
25. august
kultuurivedosnik

Ziugandi Kaja – 52
26. august
Meremäe-Obinitsa
naiskoori laulja

Pedaja Lii – 62
27. august
Helmekaala' leelonaane

Ristimäe Raivo – 70
28. august
Põlva Seto Seldsi
vedosnik, Veõ' laulumiiis,
Seto Kongressi
Vanõmbidõ Kogo liigõh

Toomiku Siiri – 69
28. august
Helmekaala' leelonaane

Pärnoja Ülle – 53
30. august
Ilotsõõri leelonaane

Sarvõ Maafa – 40
30. august
leelonaane
- Setomaa Vallavalitsus
suuv õnnõ:**

Maria Tammik 95

Anna Saar 95

Emmi Saaremts 90

Paul Mäeste 89

Nigul Kiho 89

Maie Ojapalu 87

Alli Mustimets 86

Viktor Ledjanov 85

Zinaida Avakina 84

Elmar Teresk 84

Linda Liman 83

Raisa Pokusajeva 82

Leo Pedastik 82

Anne Saaremaa 81

Heli-Lilli Tammetalu 81

Natalja Konstantinova 81

Victor Andrievskiy 81

Zinaida Rõbkina 80

Anatoli Ankipov 78

Sassi Talo 78

Lembit Pruusapuu 77

Paul Tammetar 77

Maria Sohranjajeva 76

Valli Sarapuu 75

Leo Teppo 75

Urve Pihla 75

Vassili Linnumets 75

Liidia Salumets 74

Eevi Semm 73

Nikolai Kaplunov 73

Eevi Laanetu 73

Paul Liivik 73

Siiri Piholaan 73

Aive Keir 73

Riina Alver 72

Luule Ülend 72

Väino Kängla 71

Volli Sai 71

Väino Kambrimäe 71

Nadezhda Samoylova 70

LIIVI RAUDOJA

22.01.1944 – 29.06.2024

Igåvene mälestüs!

Leinämi

- † Olga Haak
- † Sander Toobre
- † Mihkel Aju
- † Linda Saviots
- † Mare Kaisel